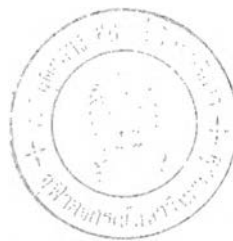

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การเสนอผลการวิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดเกี่ยวกับข้อปฏิบัติที่วัดกระทำอยู่ และจากการสำรวจสอบถามความคิดเห็นของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบๆ วัด ประชาชนทั่วไป และประชาชนทั่วไป โดยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการวิจัยมานำเสนอในรูปแบบของตารางและการพรรณนา ในบทนี้ผู้วิจัยได้จำแนกผลการวิจัยทั้งหมดออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้คือ

ส่วนที่ 1 ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในแต่ละวัดเกี่ยวกับบทบาทต่างๆ ที่วัดปฏิบัติต่อชุมชน

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัด

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะต่างๆ ของประชาชนต่อบทบาทของวัดในปัจจุบัน

4.1 ส่วนที่ 1 ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในแต่ละวัดเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่วัดปฏิบัติ

ต่อชุมชน

ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดเกี่ยวกับบทบาทที่วัดของตนได้ปฏิบัติต่อชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทต่างๆ นั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอโดยแบ่งผลการวิจัยออกตามประเภทของบทบาทและกิจกรรมที่วัดในแต่ละกลุ่มเน้นปฏิบัติต่อชุมชนเป็นหลัก คือ

1. ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดที่มีสถานศึกษาของพระสงฆ์อยู่ในวัด ได้แก่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และ วัดบวรนิเวศวิหาร
2. ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดที่มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าภายในวัด ได้แก่ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร
3. ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดที่เน้นพัฒนาสังคม ได้แก่ วัดสวนแก้ว และวัดธรรมมงคล
4. ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดสังฆทาน และวัดอโศการาม

1. ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดที่มีสถานศึกษาของพระสงฆ์อยู่ในวัด

ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และ วัดบวรนิเวศวิหาร ได้จำแนกออกเป็นบทบาทในด้านต่างๆ ที่ทั้งสองวัดได้ปฏิบัติต่อชุมชนดังนี้

บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาให้แก่พระสงฆ์และผู้สนใจทั่วไป

ก. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จากการสัมภาษณ์บุคคลากรที่ทำงานภายในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ พบว่า ทางวัดมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในระดับมหาวิทยาลัยคือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตั้งอยู่ในวัด โดยก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490 ปัจจุบันได้ทำภารกิจในฐานะสถาบันอุดมศึกษาโดยได้มีการจัดการเรียนการสอนในระดับต่างๆ คือ การเรียนการสอนระดับปริญญาตรี ในส่วนกลางและการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ภูมิภาค โดยการจัดตั้งวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ รวม 14 แห่ง กระจายอยู่ในแต่ละภาค นอกจากนี้การเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา ได้มีการเปิดสอนในระดับปริญญาโท ในส่วนกลางและวิทยาเขตเชียงใหม่ สำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ โดยเปิด 4 สาขา วิชา คือ สาขาพระพุทธศาสนา สาขาปรัชญา สาขารธรรมนิเทศ และสาขาภาษาบาลี นอกจากนี้ยัง

ได้เปิดสอนในระดับปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนา รวมทั้งหลักสูตรนานาชาติระดับปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ยังมีมหาธาตุวิทยาลัย ได้จัดให้มีการเรียนการสอนการเรียนการสอนบาลีเริ่มจากบาลีไวยากรณ์ จนถึงระดับ เปรียญธรรม 8 ประโยค การสอนนักรวม สำหรับพระภิกษุและสามเณร ตั้งแต่ระดับชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก การสอนธรรมศึกษา สำหรับประชาชนทั่วไป มีการเรียนการสอนเช่นเดียวกับพระภิกษุสามเณร คือ ระดับชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ยกเว้นวินัยวิชาไม่มีการสอน และนอกจากนี้ยังมีการสอนหลักสูตรบาลีชั้นสูง (บาลีใหญ่) โดยชมรมนิสิตศึกษา คณะ 25 ใช้ติ๊กของคณะ 25 เป็นที่สถานที่เรียน เปิดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา

บทบาทในด้านการเป็นสถานศึกษาของวัดมหาธาตุ ฯ นี้ บุคลากรของวัดมหาธาตุฯ ท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ของทางวัดว่า วัดมหาธาตุ ฯ เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างมาแต่ครั้งในอดีต ฉะนั้นบทบาทในด้านนี้ก็คือบทบาทที่ปฏิบัติสืบต่อเนื่องมาแต่เมื่อครั้งในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการสอนปริยัติธรรมหรือการสอนบาลี เพียงแต่กลุ่มผู้ที่เข้ามาเรียนมีความหลากหลายและมีความแตกต่างจากในอดีต ดังที่บุคลากรท่านนี้ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า

สมัยก่อนคนที่เข้ามาศึกษาในวัดมหาธาตุฯ จะเป็นคนในละแวกชุมชนใกล้ ๆ วัดแต่เดี๋ยวนี้คนที่เข้ามาเรียนบาลี จะมีความแตกต่างจากในอดีตคือจะเป็น พระภิกษุที่มาจากต่างจังหวัด และท่านอาจจะพำนักอยู่ที่วัดอื่น แล้วมาอาศัยสำนักเรียนวัดมหาธาตุ ฯ เป็นสถานศึกษา นอกจากนี้ก็มีพวกฆราวาสเข้ามาเรียนด้วย หากจะเปรียบเทียบกับในอดีตแล้ว วัดมหาธาตุฯ น่าจะมีบทบาทในด้านนี้ไม่ได้น้อยกว่าในอดีตเพียงแต่จำนวนคนที่มาศึกษาหาความรู้ อาจน้อยกว่าในอดีตเท่านั้น แต่การเรียนการสอนมีการพัฒนาไปเรื่อยๆ เพื่อให้คนทั่วไปในปัจจุบันได้เข้ามาศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะในมหาจุฬาฯ อีกหน่อยคนทั่วไปส่วนอาจจะรู้จักมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ ดีกว่าวัดมหาธาตุฯ ด้วยซ้ำ

บทบาทในด้านการศึกษานี้ บุคลากรในวัดหลายท่านก็มีความคิดเห็นตรงกันว่าเป็นบทบาทที่เด่นที่สุดของวัดมหาธาตุฯ

ข. วัดบวรนิเวศวิหาร จากการสัมภาษณ์บุคลากรที่ทำงานภายในวัดบวรนิเวศวิหารเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ พบว่า ทางวัดได้มีสถานศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นสถานศึกษาด้านวิชาการพระพุทธศาสนา และวิชาการอื่นๆ วิจัย ส่งเสริม เผยแพร่ และให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา รวมทั้งทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรี 4 คณะคือ คณะศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังได้เปิดสอนหลักสูตรปริญญาโท มี 2 สาขา คือ สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา และสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ขยายการศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค 7 วิทยาเขต

นอกจากนี้ภายในวัดบวรนิเวศวิหารยังมีโรงเรียนพระปริยัติธรรม เปิดสอนสำหรับพระภิกษุสามเณร และแม่ชี สอนระดับ ชั้นประโยค 1 ประโยค 2 และประโยค 3 และยังเป็นสนามสอบบาลีสนามหลวง และเป็นสถานที่สอบนักรวมศึกษา นอกจากนี้มีห้องสมุดสำนักเรียนวัดบวรนิเวศนิเวศตั้งอยู่ที่ชั้นใต้ดิน ตึก สว. ธรรม

นิเวศ เป็นห้องสมุดที่เปิดให้บริการแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป เปิดให้บริการตั้งแต่ 9.00 – 17.00 น. ทุกวัน ส่วนวันพระเปิด เวลา 16.00 – 19.00 น. ปิดวันนักษัตรฤกษ์ และวันที่ทางห้องสมุดกำหนด หนังสือที่เปิดให้บริการได้แก่ ตำราวิชาการ วารสาร หนังสืออ้างอิง และหนังสือทั่วไป

บุคลากรของวัดบวรนิเวศฯมีความคิดเห็นว่าเป็นสถานศึกษาของวัด มีจุดเด่นอยู่กับการมีมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่ในวัด และคิดว่าประชาชนส่วนใหญ่ก็คงทราบกันพอสมควร ส่วนการเป็นห้องสมุดนั้น อาจจะมีประชาชนจำนวนไม่มากที่ทราบว่าทางวัดเปิดให้บริการให้สมุดด้วย ในส่วนความคิดเห็นในด้านนี้ บุคลากรของวัดบวรนิเวศฯได้กล่าวอีกว่า

ส่วนมากคนที่มาใช้ห้องสมุดของวัดจะเป็นพระภิกษุ เป็นส่วนมาก ส่วนประชาชนที่เข้ามาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่สนใจในด้านการศึกษาระยะ หรือมาหาข้อมูลเกี่ยวกับด้านนี้ อาจจะดูเหมือนกับว่าวัดบวรนิเวศฯมีบทบาทในด้านนี้ให้ความรู้แก่ประชาชนไม่มาก แต่ในความเป็นจริงแล้ว วัดเรายังคงรักษาทบทางในด้านนี้ไม่ได้ลดลงกว่าในอดีตเลย อาจจะใกล้เคียงกับในอดีตด้วยซ้ำ มีแต่ประชาชนนั้นแหละที่เข้ามาหาความรู้ในวัดน้อยลง ลักษณะเช่นนี้ไม่น่าจะกล่าวได้ว่าวัดมีบทบาทน้อยลงกว่าในอดีต

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านเป็นสถานศึกษาของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดบวรนิเวศวิหารเป็นบทบาทที่ยังคงเน้นการจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรเป็นหลักทั้งในระดับโรงเรียนปริยัติธรรมและระดับมหาวิทยาลัย โดยมีจุดประสงค์การศึกษาที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางโลกได้ นอกจากนี้บางหลักสูตรก็เปิดโอกาสให้ฆราวาสเข้ามาศึกษาได้ และสำหรับประชาชนที่สนใจจะค้นคว้าเกี่ยวกับข้อธรรมและความรู้ในด้านอื่นๆ ก็สามารถเข้ามาหาความรู้ในห้องสมุดที่ทางวัดจัดไว้เช่นที่ห้องสมุดของวัดบวรนิเวศวิหาร

ในส่วนของความคิดเห็นของบุคลากรทั้งสองวัดมีความคิดเห็นที่คล้ายๆ กันว่าวัดของตนยังมีบทบาทในการเป็นสถานศึกษาให้แก่ชุมชนค่อนข้างมากพอสมควร และปัญหาที่พบในการปฏิบัติงานด้านนี้ บุคลากรของทั้งสองวัดได้กล่าวแสดงความคิดเห็นใกล้เคียงกันว่า มีหนังสือให้บริการแก่ประชาชนไม่หลากหลายเท่าที่ควร ทำให้การบริการประชาชนไม่ครอบคลุมไปหมดทุกด้าน

บทบาทด้านเป็นที่สอนวิปัสสนาและเป็นที่พึ่งทางใจ

ก. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ภายในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีการสอนวิปัสสนาโดยเปิดอบรมกรรมฐานตามแนวยุพนอนพองหนอ ที่สำนักงานการกองวิปัสสนาธุระ คณะ 5 เปิดสอนให้กับชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีให้เลือกปฏิบัติทั้งแบบอยู่ปฏิบัติประจำและแบบไปกลับ โดยใช้อาคาร 2 ชั้น ของคณะ 5 เป็นที่ปฏิบัติ มีการสอนกรรมฐาน ทุกวัน 3 เวลา คือ

ภาคเช้า เริ่มเวลา 07.00 – 10.00 น.

ภาคบ่าย เริ่มเวลา 13.00 – 16.00 น.

ภาคค่ำ เริ่มเวลา 18.00 – 21.00 น.

นอกจากการสอนกรรมฐานที่คณะ 5 แล้ว วัดมหาธาตุฯ ยังมีการสอนธรรมปฏิบัติในโบสถ์ต่างๆ วันพระและวันอาทิตย์ โดยโบสถ์จะเปิดตั้งแต่ 6 โมงเช้า และปิด 2 ทุ่ม ซึ่งกิจกรรมที่ปฏิบัติคือ การสวดมนต์ ไหว้พระ ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม ทำบุญสังฆทานต่างๆ ส่วนในช่วงเช้าพรรษา จะมีการเปิดโบสถ์ให้ปฏิบัติธรรมได้ตลอดคืน

บทบาทในด้านเป็นที่สอนวิปัสสนาและเป็นที่พักทางใจนี้บุคลากรของวัดมหาธาตุ ฯ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้สรุปได้ว่า ยังมีประชาชนให้ความสนใจเข้ามาปฏิบัติธรรมอยู่ในวัดเนื่องๆ เพราะทางวัดจะเปิดโบสถ์ให้ประชาชนเข้ามาถือศีลปฏิบัติธรรมในวัดได้ แต่จำนวนไม่ได้มีมากเท่าในอดีต ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชายและอยู่ในวัยกลางคนมากกว่าวัยอื่น ๆ นอกจากนี้บุคลากรของวัดยังได้กล่าวถึงปัญหาในการปฏิบัติบทบาทในด้านนี้ว่า

ต้องยอมรับว่าคนเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัดมหาธาตุฯ น้อยกว่าในอดีตมาก เพราะเดี๋ยวนี้สำนักปฏิบัติธรรมมีให้เลือกปฏิบัติเยอะ แต่ถึงแม้ว่าคนจะมาปฏิบัติธรรมไม่มาก ปัญหาที่ยังมี โดยเฉพาะระหว่างกลุ่มผู้มาปฏิบัติธรรมด้วยกัน ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องขัดใจกันเองเกี่ยวกับสถานที่ปฏิบัติที่ค่อนข้างไม่ค่อยสะดวกแก่จำนวนประชาชนที่มา นอกจากนี้ก็มีปัญหาในส่วนของความปลอดภัยเกี่ยวกับทรัพย์สินภายในวัดที่เกิดการสูญหายจนทำให้ทางวัดต้องเปิดโบสถ์เฉพาะวัดพระ และต้องมียามคอยดูแลความปลอดภัยด้วย

โดยสรุปแล้วบุคลากรในวัดมหาธาตุฯ ยังคิดว่าวัดมีบทบาทในด้านนี้ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะที่คณะ 25 ที่เปิดอบรมกรรมฐานให้กับชาวต่างประเทศที่สนใจด้วย ซึ่งการปฏิบัติธรรมที่คณะ 25 นี้มีประชาชนให้ความสนใจเข้ามาศึกษาโดยตลอด

ข.วัดบวรนิเวศวิหาร วัดบวรนิเวศฯ ได้จัดพระวิทยากรไปอบรมธรรมให้กับสถานศึกษาและสถานราชการต่างๆ เมื่อได้รับเชิญมา โดยเฉพาะตามโรงเรียนต่างๆ ทำให้เยาวชนได้มีความเข้าใจในหลักธรรมมากขึ้น นอกจากนี้วัดบวรนิเวศฯ ยังเปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่สนใจได้มาศึกษาธรรมปฏิบัติ ภายในวัด โดยเฉพาะในวันพระเปิดสอนกรรมฐาน ตั้งแต่เวลา 19.00 – 20.00 น. และวันเสาร์ / อาทิตย์ เวลา 8.00 – 12.00 น. ส่วนพระภิกษุใหม่ที่เข้ามาบวชในวัด จะมีการสอนพระนวกะ ที่กำหนด บวช 15 วัน จะมีการสอน วิชาธรรม และ ศาสนพิธี ที่ควรรู้ เป็นเวลา 10 วัน สำหรับพระที่กำหนดบวช 1 พรรษา จะ เรียนทั้งหมด 2 เดือนโดยประมาณ และมีการสอบกระทู้ธรรม เพิ่มเติมด้วย

บทบาทในด้านนี้บุคลากรของวัดบวรนิเวศ ฯ ได้แสดงความคิดเห็นว่า

วัดบวรนิเวศฯ นอกจากจะส่งเสริมให้คนสนใจปฏิบัติธรรมแล้ว ก็ยังเน้นการส่งพระวิทยากรไปให้ความรู้แก่ประชาชนตามสถาบันต่างๆ ทั้งนี้เพราะเราเข้าใจว่าบางที่ประชาชนอาจจะไม่สะดวกที่จะมาปฏิบัติธรรมที่วัด การไปแนะนำและส่งเสริมหลักต่างๆ เพื่อให้เขาปฏิบัติเองได้ที่บ้านก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เรปฏิบัติ นอกจากนี้มีประชาชนจำนวนมากไม่สนใจการปฏิบัติธรรมเท่าที่ควร เพราะพูดตรงๆ ว่าไม่ทราบว่าการปฏิบัติธรรมนั้นควรทำอย่างไร โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน พระวิทยากรที่ไปแนะนำก็สามารถที่ให้ความรู้ตรงนี้ได้

นอกจากนี้ปัญหาในการปฏิบัติบทบาทในด้านสอนวิปัสสนาและเป็นที่พักทางใจ สามารถสรุปความคิดเห็นบุคลากรของวัดบวรนิเวศฯ ได้ว่า ปัญหาที่พบส่วนใหญ่อาจจะเป็นเรื่องของสถานที่ในการปฏิบัติธรรมที่อาจจะไม่ได้มีลักษณะที่จูงใจให้ประชาชนเข้ามาปฏิบัติเท่าไรนัก นอกจากนี้ก็อาจจะเป็นข้อจำกัดของบุคลากรทางวัดเองที่อาจจะไม่ได้มีความสามารถในการแนะนำการปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์แบบนัก

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านเป็นที่สอนวิปัสสนาและเป็นที่พึ่งทางใจวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และวัดบวรนิเวศวิหารจะเป็นการสอนวิปัสสนาอบรมกรรมฐานเป็นหลัก เฉพาะอย่างยิ่งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยทั้งสองวัดใช้อาคารสถานที่ภายในบริเวณวัดเป็นที่ปฏิบัติ และกำหนดช่วงเวลาในการปฏิบัติเอาไว้อย่างชัดเจน ข้อแตกต่างของวัดมหาธาตุฯ และบวรนิเวศฯ เกี่ยวกับบทบาทในด้านนั้นนั้น จะเป็นเรื่องของวิธีการในการดำเนินกิจกรรมในส่วนที่เกี่ยวกับการอบรมธรรมปฏิบัติเท่านั้น แต่จุดประสงค์หลักไม่ได้มีความแตกต่างกัน คือยังคงเน้นให้ประชาชนมีความสนใจ และเข้าใจหลักปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ

บทบาทด้านการอบรมจริยธรรมและเผยแผ่ธรรมะ

ก. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดมหาธาตุฯ ได้ดำเนินบทบาทในด้านการอบรมจริยธรรมโดยมีการกระทำกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ธรรมดังต่อไปนี้คือ

1. ที่สำนักงานกลางกองวิปัสสนาธุระ คณะ 5 ได้จัดทำหนังสือวิปัสสนาสาร เป็นหนังสือราย 2 เดือน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระ เพื่อเผยแผ่ปรมัตถศาสนา สัมมาปฏิบัติ เพื่อเป็นสื่อกลางของวิปัสสนาญาณิกชน และเพื่อส่งเสริมวิชาความรู้ ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติวิปัสสนาที่ถูกต้อง
2. การเผยแผ่ธรรมะทางวิทยุกระจายเสียง ยานเกราะคลื่น AM 540 ซึ่งดำเนินงานโดยกองการวิปัสสนาธุระ คณะ 5
3. การอบรมจริยธรรมให้กับเยาวชนในต่างจังหวัด ดำเนินงานโดยกลุ่มคณะแม่ชีที่คณะ 3 นำโดยแม่ชีบุญเรือง บุญปัญญา ร่วมกับสถาบันแม่ชีไทย ตั้งศูนย์ธรรมเมตตาบุญปัญญาคุณสรณ์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ จัดการอบรมจริยธรรมให้กับเยาวชนทั้งทางโลกและทางธรรม
4. การบวชสามเณรและศีลจาริณีภาคฤดูร้อน ทั้ง 4 ภาค ดำเนินงานโดยคณะพระภิกษุสงฆ์และคณะแม่ชี วัดมหาธาตุฯ โดยความอุปถัมภ์ของผู้มีจิตศรัทธา จัดการบวชสามเณรและศีลจาริณี ในแต่ละภาค ทั้ง 4 ภาค เมื่อครบกำหนดสึกแล้วหากผู้ที่บวชปวารณาจะบวชต่อเพื่อศึกษาในระดับชั้นที่สูงขึ้นไปก็จะช่วยให้มาอยู่อาศัยตามวัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ เพื่อให้ได้เรียนศึกษาเล่าเรียนต่อไป จึงเป็นการช่วยเหลือผู้ที่มีโอกาสทางการศึกษาอีกทางหนึ่ง

บทบาทของวัดมหาธาตุฯ ในด้านนี้เป็นบทบาทที่ต่อเนื่องจากบทบาทด้านเป็นที่สอนวิปัสสนาและเป็นที่พึ่งทางใจ โดยกิจกรรมที่ปฏิบัตินี้เพื่อขยายความรู้ และหลักธรรมให้ไปสู่ประชาชนในวงกว้างมากขึ้น บุคลากรของวัดท่านหนึ่งได้พูดถึงกิจกรรมในด้านนี้ว่า

ความจริงบทบาทในด้านนี้ของวัดมหาธาตุฯ ก่อนข้างจะมีความเด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากพอสมควร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปด้วย เช่นการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุ หรือการจัดทำหนังสือธรรมเพื่อแจกเป็นธรรมทานต่างๆ รวมไปถึงการร่วมบริจาคเพื่อช่วยเหลือด้านการศึกษาให้แก่เยาวชนในต่างจังหวัดด้วย

ข. วัดบวรนิเวศวิหาร มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเผยแพร่ธรรมะดังนี้

1. ภายในวัดมีมูลนิธิแผ่นดินธรรม เป็นมูลนิธิที่ทางวัดให้ความช่วยเหลืออยู่ มูลนิธิแผ่นดินธรรมก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2529 กิจกรรมที่มูลนิธิดำเนินงานอยู่คือการผลิตเทปธรรมะเพื่อเผยแพร่ธรรมของพระพุทธศาสนาโดยนำข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมาผลิตเป็นวีดีโอ เพื่อออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 5 ทุกวันอาทิตย์ เวลา 7.00 – 7.25 น.

2. ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย โดยมีสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นองค์ประธานคณะกรรมการบริหาร เป็นหน่วยงานหนึ่งที่เกิดขึ้นเพื่อประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของปวงพุทธศาสนิกชน วัดอุประสงคีในการก่อตั้งศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยคือ เพื่อสืบทอดเจตนารมย์ของบรรพบุรุษไทยในการทำนุบำรุงและส่งเสริมพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านวิชาการและการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปสู่ชาวโลกอย่างมีระบบและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง เพื่อเป็นองค์กรในการประสานงานและดำเนินการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการสาธารณสงเคราะห์ อันจะก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาให้แก่บุคคลทั่วไป และเพื่อเป็นศูนย์กลางดำเนินการพิทักษ์ รักษา พัฒนา และ สร้างเสถียรภาพ ความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชน

โครงการของศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นไปที่ให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร สาธุชนที่มีความสนใจ ตั้งใจจะทำงานรับใช้พระพุทธศาสนา ในด้านการศึกษาและการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยให้ผู้ที่สนใจเข้ามาสมัครเอง มีการเปิดหลักสูตรอบรมเป็นชุดๆ เป็นรุ่นๆ ไป จะมีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบเอกสาร เทป คาสเซตส์ รายการวิทยุ โทรทัศน์ ตามสมควรแก่โอกาส เพื่อให้ผลการเผยแพร่ธรรมแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของการส่งคณะบุคคล ไปให้ความรู้ ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา แก่กลุ่มบุคคล สถาบัน หน่วยงานทั้งของเอกชนและของทางราชการ

กิจกรรมในด้านการอบรมจริยธรรมและเผยแพร่ธรรมะของวัดบวรนิเวศฯ เป็นกิจกรรมที่ค่อนข้างเด่นพอสมควร และประสบความสำเร็จในด้านการดำเนินกิจกรรมค่อนข้างมาก ดังที่บุคลากรของวัดได้ให้สัมภาษณ์ว่า

หลายโครงการที่อยู่ในวัดบวรฯ ส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างวัดกับประชาชน บางโครงการวัดไม่ได้ดำเนินงานเองแต่ก็ให้ความช่วยเหลือในส่วนของคำแนะนำต่างๆ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ประสบความสำเร็จแทบจะทุกกิจกรรม เช่น มูลนิธิแผ่นดินธรรม นี่เป็นต้น ประชาชนก็ให้ความสนใจนับตั้งแต่ดำเนินกิจกรรมมาจนกระทั่งบัดนี้ก็ยังได้รับความสนใจจากประชาชนอยู่เช่นเดิม

กิจกรรมของวัดบวรนิเวศฯ ส่วนใหญ่จะเพื่อสร้างความเข้าใจในด้านธรรมปฏิบัติให้เกิดแก่ประชาชน โดยมีการใช้สื่อต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมด้วย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์มากที่สุด แต่ทั้งนี้ปัญหาในการดำเนินงานก็มีอยู่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของบุคลากรที่อาจจะไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมให้ขยายวงกว้างออกไปอีก และอาจจะเป็นในส่วนของข้อบกพร่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอน

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านการอบรมจริยธรรมและเผยแพร่ธรรมะของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และ วัดบวรนิเวศวิหารจะปรากฏออกมาในรูปแบบของการจัดทำสื่อในการเผยแพร่ธรรม เช่น หนังสือ ม้วนเทป รายการวิทยุ และการส่งวิทยากรไปอบรมธรรมะและจริยธรรมตามสถานที่ต่างๆ นอกจากนี้ก็มีการจัดตั้งศูนย์กลาง การดำเนินงานด้านพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งกิจกรรมหลักที่ทั้งสองวัดปฏิบัติอยู่ กล่าวได้ว่าไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้จุดประสงค์หลักคือเพื่อเป็นการขยายหลักธรรมออกสู่ประชาชนให้มากที่สุดเหมือนกัน

บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

ก. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในแต่ละปีทางวัดมหาธาตุฯ จะจัดให้มีการช่วยเหลือสังคมโดยการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับความเดือดร้อนจากการประสบเคราะห์ต่าง ๆ เช่น ผู้ที่ประสบกับปัญหาอุบัติเหตุ อุทกภัย เป็นต้น โดยการส่งข้าวของเครื่องใช้และปัจจัยจำเป็นอื่นๆ ให้กับหน่วยงานราชการที่ดูแลรับผิดชอบให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ศูนย์ธรรมะเมตตาบุญปัญญาสุรณ์ ยังได้ให้ความอุปถัมภ์และช่วยเหลือเยาวชนในด้านทุนการศึกษาแก่เยาวชนมาโดยตลอด

ข. วัดบวรนิเวศวิหาร บทบาทในด้านนี้ของวัดบวรนิเวศยังไม่เด่นชัดนัก อย่างไรก็ตามทางวัดก็ให้ความช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ เมื่อชุมชนมีการร้องขอมาที่วัด

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และวัดบวรนิเวศวิหารยังไม่เด่นชัดเท่าที่ควร ถึงแม้บางวัดจะมีศูนย์ให้ความช่วยเหลือชุมชนแต่การช่วยเหลือชุมชนจะดำเนินการเมื่อมีเหตุการณ์ที่ชุมชนต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ หรือไม่เช่นนั้นก็จะกระทำเป็นบางโอกาสเท่านั้น

2. ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่ทำงานในวัดที่มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าอยู่ในวัด

ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่ทำงานในวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามและวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ได้จำแนกออกเป็นบทบาทในด้านต่างๆ ที่ทั้งสองวัดได้ปฏิบัติต่อชุมชนดังนี้

บทบาทด้านเป็นสถานศึกษา

ก. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม บทบาทในด้านเป็นสถานศึกษาของวัดเบญจมบพิตรฯ มีดังนี้

1. โรงเรียนปริยัติธรรม เปิดสอนสำหรับพระภิกษุและสามเณร โดยเปิดสอนเป็น 3 ระดับคือระดับบาลี ไวยากรณ์ ระดับประโยค 1 และประโยค 2 และ ระดับเปรียญ 3 – เปรียญ 6

นอกจากนี้มีการสอนพระนวกะ เรียกว่าชั้นนวกะภูมิ เป็นหลักสูตรสำหรับพระภิกษุที่บวชใหม่ วิชาที่สอนประกอบด้วย วิชาพระพุทธธรรม หลักธรรมพุทธประวัติ นวโกวาท จุดประสงค์ก็เพื่อให้พระภิกษุที่บวชใหม่ มีความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนา

2. โรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ เปิดสอนให้เยาวชนที่อาศัยอยู่ใกล้ ๆ วัดให้ได้มีโอกาสศึกษาระยะ โดยมีพระภิกษุของวัดเบญจมบพิตรฯ เป็นผู้สอน ร่วมกับอาจารย์จากที่อื่นๆ ใช้ศาลาธรรมปัญญาบพิตร เป็นสถานที่เรียน

3. ห้องสมุดสำหรับบริการประชาชน และพระภิกษุสามเณร ที่บริเวณชั้น 1 ตึกศาลาธรรมชวินราชปัญญาบพิตร เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อ 23 ตุลาคม 2524 เป็นต้นมา โดยมีหนังสือธรรมะ พระไตรปิฎก หนังสืออนุสรณ์ และวารสารต่างๆ คอยให้บริการ เปิดตั้งแต่ 9.00 – 17.00 น. ทุกวัน เว้นวันจันทร์

กิจกรรมในด้านเป็นสถานศึกษาของเบญจมบพิตรฯ เป็นกิจกรรมที่เน้นส่งเสริมให้ประชาชนและพระภิกษุสามเณรได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมเป็นสำคัญ โดยมีลักษณะของสภาพแวดล้อมวัด เป็นสิ่งดึงดูด

ให้ประชาชนเข้ามาศึกษาอีกทางหนึ่ง บุคลากรของวัดท่านหนึ่งได้กล่าวถึงกิจกรรมต่างๆ ในด้านเป็นสถานศึกษาของเบญจมาภิตระว่า

ประชาชนที่เข้ามาอ่านหนังสือในห้องสมุดส่วนใหญ่ก็จะเป็นประชาชนอยู่ในละแวกวัดบ้าง และประชาชนที่เข้ามาเที่ยวชมสิ่งต่างๆ ภายในวัดก็มีเหมือนกันที่เข้ามาใช้บริการห้องสมุด ส่วนเด็กนักเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตยนั้น ผู้ปกครองก็มีส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษาพอสมควร เข้าใจว่าส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่อยู่ในย่านนี้มากกว่าในที่อื่นๆ คิดว่าโรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตยก็ประสบความสำเร็จพอสมควร

สำหรับปัญหาที่พบในการดำเนินบทบาทในด้านนี้ บุคลากรของวัดเบญจมาภิตระ ได้กล่าวโดยสรุปว่า ส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของหนังสือที่ยังไม่เพียงพอต่อการให้บริการแก่ประชาชนเท่าที่ควร และการจัดกิจกรรมทางการศึกษายังไม่ค่อยได้รับการดำเนินการให้เป็นรูปธรรมเท่าที่ควรเพราะขาดบุคลากรที่มาช่วยในการดำเนินงาน รวมไปถึงปัจจัยอื่นๆ ร่วมด้วย

ข. วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร บทบาทในด้านเป็นสถานศึกษาของวัดสระเกศมีดังนี้

1. เป็นสถานที่สอนธรรมศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ใน ระดับ นักรัตนตรี นักรัตนโท และนักรัตนเอก

2. มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม โดยใช้ตึกกุฎาโณทยมหาเถระ เป็นสถานที่เรียน มี 2 ช่วงเวลาในการเรียน การสอน คือ

ภาคเช้า ตั้งแต่ 8.30 – 10.00 น.

ภาคบ่าย ตั้งแต่ 14.00 – 16.00 น.

นอกจากนี้ยังมีการสอนบาลีตั้งแต่ระดับประโยค 4 – ประโยค 6 ส่วนประโยค 7 ประโยค 8 และ ประโยค 9 จะเรียนที่สำนักเรียนส่วนกลางวัดสามพระยา

3. โรงเรียนปริยัติสามัญ มีการเรียนการสอนในระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งโรงเรียนปริยัติสามัญนี้เป็นอีกหนึ่งสาขาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุและสามเณรได้มีโอกาสเล่าเรียน โดยใช้บริเวณของวัดสระเกศฯ เป็นสถานที่ศึกษา เวลาที่ทำการเรียนการสอนคือ 13.00 – 19.00 น.

4. การสอนพระนวกะ เรียกว่า ชั้นนวกะภูมิ จะเปิดสอนธรรมะให้กับพระที่เพิ่งบวชมาใหม่ทั้งในพรรษาและนอกพรรษา เพื่อให้พระที่บวชเข้ามาใหม่เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เวลาในการเรียน คือตั้งแต่ 14.00 – 15.30 ที่ตึกเฉลิมพระเกียรติ

กิจกรรมที่ปรากฏอยู่ในวัดสระเกศส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่เน้นให้การศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก บุคลากรของวัดได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้เอาไว้ว่า

ที่วัดสระเกศฯ ให้ความสำคัญกับการศึกษาของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่จะสืบทอดอายุของพระพุทธศาสนาให้อยู่ต่อไปได้ ถ้าพระสงฆ์ขาดการศึกษาในด้านนี้แล้วก็นับว่าเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงเหมือนกันว่าพระพุทธศาสนาของเราจะเป็นเช่นไรในอนาคต

มีประชาชนบางกลุ่มที่มองว่าพระสงฆ์เรียนแล้วก็ ลีอกออกไปประกอบชีวิตอย่างชาวโลก ไม่ได้สร้างประโยชน์ให้กับศาสนาเท่าที่ควร อันนี้เป็นการมองในกรอบที่แคบ ถ้าหากมองในทางกลับกันจะพบว่า ถ้ามีพระสงฆ์ยังเรียนปริยัติอยู่ ก็เป็นสิ่งที่ชื่อว่าพระธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้ายังมีการศึกษาสืบทอดกันต่อไปอีกเรื่อยๆ อันนี้สำคัญ

ปัญหาต่างๆ ที่พบเกี่ยวกับการดำเนินบทบาทในด้านนี้ของวัดสระเกศฯ บุคลากรให้ความเห็นว่าส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสถานที่เรียนอาจจะไม่ค่อยสะดวกหรือตอบสนองต่อผู้เรียนเท่าไรนัก ส่วนบุคลากรผู้สอนก็มีความรู้ความสามารถกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ผู้เรียนอาจจะไม่ค่อยใส่ใจในการเรียนเท่าที่ควร

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านเป็นสถานศึกษาของวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามและวัดสระเกศราชวรมหาวิหารจะเป็นบทบาทที่กระทำเพื่อพระภิกษุสามเณรเป็นหลัก โดยการเปิดเป็นโรงเรียนปริยัติธรรม ส่วนการให้บริการด้านการศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนจะปรากฏในรูปแบบของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และการให้บริการด้านห้องสมุดเช่นที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามได้ปฏิบัติอยู่ กิจกรรมหลักกล่าวได้ว่าไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก ส่วนที่แตกต่างกันคือ การจัดกิจกรรมในส่วนที่เป็นปลีกย่อยออกไป

ด้านการเผยแพร่ธรรมะ และการสอนวิปัสสนา

ก. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ได้มีกิจกรรมในด้านการเผยแพร่ธรรมะและการสอนวิปัสสนา ดังนี้

1. การสอนกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่ สำหรับญาติโยมและผู้สนใจทั่วไป ที่ศาลาธรรมชิโนราชปัญญาพิตร โดยเปิดสอนตั้งแต่เวลา 19.00 – 21.00 น. ทุกวันพระ
2. การบรรพชาอุปสมบทให้แก่ชาวเขา โดยกรมประชาสงเคราะห์ได้ร่วมมือกับวัดเบญจมบพิตรฯ ได้จัดตั้งคณะพระธรรมจาริก ขึ้นไปปฏิบัติศาสนกิจตามหมู่บ้านชาวเขาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2508 เป็นต้นมา โดยนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแพร่แก่กลุ่มชาวเขา ช่วยเหลือชาวเขาให้ได้รับการศึกษา ให้การสงเคราะห์รักษาโรคแก่ผู้ป่วย ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปพร้อมๆ กับการพัฒนาจิตใจ ทำให้เขาหันมานับถือพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ โดยส่งบุตรหลานเข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามลำดับในปัจจุบัน ส่วนงบประมาณของพระธรรมจาริกได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้คือ มูลนิธิเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร งบประมาณอุดหนุนจากกรมประชาสงเคราะห์ในด้านพัฒนาจิตใจ งบประมาณอุดหนุนจากกรมการศาสนาในด้านการศึกษาปริยัติธรรม แผนกสามัญ งบประมาณอุดหนุนจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนในด้านการศึกษาผู้ใหญ่ เงินบริจาคต่างๆ จากประชาชนผู้มีจิตศรัทธา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และ เงินบริจาคในการบวช บรรพชา / อุปสมบท ชาวเขาประจำปี
3. เป็นพระวิทยากรตามหน่วยงานต่างๆ ที่เชิญให้ไปบรรยายธรรม

บทบาทในด้านการสอนธรรมะและวิปัสสนาของวัดเบญจมบพิตรฯ นี้กล่าวได้ว่าเป็นบทบาทที่ค่อนข้างเด่นพอสมควร เพราะเป็นบทบาทที่ประชาชนให้ความสนใจมาโดยตลอด บุคลากรของวัดได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ว่า

วัดเบญจมบพิตรฯ มีบทบาทในด้านการศึกษามากพอสมควร โดยเฉพาะโครงการพระธรรมจาริกประสบความสำเร็จมากในการกระจายการศึกษาออกสู่ชาวเขา นอกจากนี้กิจกรรมอื่นๆ ในด้านการให้การศึกษที่ทางวัดปฏิบัติอยู่ก็มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์แก่

ประชาชนที่อยู่ในวงกว้างออกไป หลายกิจกรรมในด้านนี้ที่ประชาชนให้ความสนใจและให้การสนับสนุนมาโดยตลอด จึงทำให้ประสบความสำเร็จมาก สิ่งนี้ก็เป็นตัวชี้ได้เช่นกัน ว่าวัดไม่ได้ทอดทิ้งสังคมเลย เมื่อมีโอกาส และช่องทางเราก็เข้าไปทำ เข้าไปดำเนินการ

ข. วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ได้มีกิจกรรมในด้านการเผยแพร่ธรรมะ และการสอนวิปัสสนา ดังนี้

1. ในทุกๆ วันพระวัดสระเกศฯ จะจัดให้มีการเทศน์อบรมธรรมะให้แก่ผู้สนใจ ในพระอุโบสถ นอกจากนี้ก็มีนำสวดมนต์ให้วัพระ และมีการสอนวิปัสสนาแก่ผู้สนใจมาถือศีลปฏิบัติและผู้สนใจทั่วไปด้วย โดยจะเริ่มเวลา 21.00 น. ทุกคืน ที่ศาลาการเปรียญ นำเจริญวิปัสสนาโดยสมเด็จพระพุทธมาจารย์
2. การบรรยายธรรมนอกสถานที่ โดยพระวิทยากรของวัดสระเกศฯ จะไปบรรยายธรรมตามสถานที่ ๆ ทั้งสถานที่ราชการ และเอกชน ตามแต่จะได้รับเชิญ โดยส่วนมากจะเป็นสถานศึกษาต่างๆ บุคลากรของวัดสระเกศฯ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ว่า

การเผยแพร่ธรรม ของวัดสระเกศฯ จะมุ่งปฏิบัติทั้งภายในวัดและภายนอกวัด ภายในวัด ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนที่สนใจเข้ามาปฏิบัติธรรมและนอกจากนี้ในแต่ละวัน เราก็จะมีการเปิดเทปธรรมะผ่านเครื่องกระจายเสียงให้ประชาชนที่เข้ามานมัสการพระบรมสารีริกธาตุบนภูเขาทองได้ฟังไปด้วย เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสทำบุญด้วยและฟังเทศน์ไปด้วย แม้ว่าเราจะไม่ได้เข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นกิจลักษณะก็ตาม เพราะเราเข้าใจว่าการเผยแพร่ธรรมไปสู่ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะในทุกวันนี้คนที่จะมาสนใจศึกษาธรรม มีน้อย การใช้วิธีเปิดเทปธรรมะในลักษณะนี้ก็เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในบริเวณนี้ได้ซึมซับข้อคิดหลักธรรมไปบ้างไม่มากก็น้อย

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านการเผยแพร่ธรรมะ และการสอนวิปัสสนาของวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และ วัดสระเกศราชวรมหาวิหารจะเป็นการสอนวิปัสสนาและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาปฏิบัติธรรมภายในวัด เช่นในวันพระเป็นต้น แต่ก็ไม่ได้เน้นมากนัก นอกจากนี้การเผยแพร่ธรรมก็ปรากฏในรูปแบบการบวชเยาวชนในถิ่นทุรกันดารเช่นโครงการบวชชาวเขาของวัดเบญจมบพิตรฯ ส่วนการเผยแพร่ธรรมในรูปแบบอื่นก็คือการส่งพระวิทยากรไปแสดงธรรมตามสถาบันต่างๆ ส่วนปัญหาในการปฏิบัติบทบาทในด้านนี้บุคลากรของทั้งวัดได้แสดงความคิดเห็นคล้ายๆ กัน ซึ่งพอที่จะสรุปได้ว่า ปัญหาที่เป็นประเด็นหลักใหญ่ๆ ในการเผยแพร่ ธรรมะคือ วิธี การที่จะชักชวนให้ประชาชนมาเห็นความสำคัญของการศึกษาธรรมะและการปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ก็เป็นประเด็นของวิธีการนำเสนอธรรมะให้ประชาชนได้เข้าใจอย่างง่ายๆ และถูกต้องตามหลักธรรม ซึ่งในประเด็นนี้บุคลากรท่านหนึ่งที่อาศัยอยู่ในวัดได้แสดงความคิดเห็นว่า

การอธิบายธรรมะให้ประชาชนเข้าใจและเขานำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้นั้นดูเหมือนจะง่าย ๆ แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เลย เพราะหลักธรรมไม่เหมือนสูตรอาหารที่มีวิธีทำ ที่ตายตัวเสมอ ทำเช่นไรที่จะให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมได้มากขึ้น และเห็นว่าธรรมะสามารถ

ช่วยให้เขามีชีวิตในแต่ละประจำวันได้อย่างสงบสุข ดังนั้นการจะทำให้คนมาสนใจศึกษารธรรมะ
นี่จึงเป็นเรื่องที่ยาก ไม่ต้องดูอื่นไกลเลยแม้แต่เด็กวัดที่อาศัยอยู่ในวัด จะมีสักกี่คนที่สนใจจะเรียนรู้
หลักธรรมต่างๆ บ้าง

นอกจากปัญหาในข้างต้นแล้วก็ยังมีปัญหาในปลีกย่อยอื่นๆ ในการเผยแผ่ธรรม เช่น งบประมาณใน
การดำเนินการ และการขาดความร่วมมือจากประชาชนในการดำเนินการต่างๆ เป็นต้น โดยสรุปแล้วบทบาทใน
ด้านนี้ของทั้งสองวัดไม่ค่อยมีความแตกต่างกันเท่าไร

บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

ก. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม บทบาทและกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิต
วนารามได้ปฏิบัติคือ

1. ทางวัดได้จัดตั้งมูลนิธิเบญจมบพิตร เพื่อ "บำเพ็ญทาน การศาสนาพุทธ และบำรุงวัดเบญจมบพิตร"
โดยได้รับเงินบริจาคจากผู้ที่เลื่อมใสในวัดเบญจมบพิตร บริจาคทุนทรัพย์ถวายเพื่อการบูรณะปฏิสังขรณ์วัด นอก
จากนี้เมื่อมูลนิธิเบญจมบพิตร ได้ผลดอกออกผล เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการก่อสร้างปฏิสังขรณ์พระอาราม
สนับสนุนการศึกษา อุปถัมภ์บำรุงภิกษุสามเณร และที่สำคัญคือ นอกจากจะใช้จ่ายภายในวัดแล้ว มูลนิธิยังได้
จัดสรรดอกผล บริจาคเพื่อสาธารณกุศลต่าง เช่น บริจาคร่วมสร้างตึกโรงพยาบาลต่างๆ ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชน
ตั้งแต่ระดับชั้นประถม จนถึงระดับมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมาก

2. สมาคมเบญจมบพิตร ฯ ก่อตั้งโดยศิษย์สำนักวัดเบญจมบพิตร ฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ
เพื่อทำนุบำรุงการศึกษาอบรมและผดุงเกียรติสำนักเบญจมบพิตร เพื่อเผยแผ่ความรู้และสามัคคีธรรม เพื่อร่วม
กันบำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ และเพื่อสงเคราะห์ซึ่งกันและกันในทางกุศล ซึ่งสมาคมเบญจมบพิตรนับเป็น
ส่วนงานหนึ่งที่ย่วมกันบำเพ็ญกรณียกิจเกี่ยวกับวัดเบญจมบพิตร โดยได้ร่วมมือกับส่วนราชการ สมาคม องค์กรการ
กุศลอื่นๆ ในการบำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์แก่สังคม

บุคลากรของวัดเบญจมบพิตรฯ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ ของวัดเอาไว้ว่า

ความจริงแล้ววัดเบญจมบพิตรฯ ช่วยเหลือชุมชนเอาไว้มากพอสมควร แต่คนภายนอกไม่รู้
ก็คิดว่าเราไม่ได้ทำอะไรให้ชุมชนเลย และคิดว่าวัดอื่นๆ อีกหลายวัดก็ทำประโยชน์ให้ชุมชน
เหมือนกัน เพียงแต่ไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้ เพราะมันเหมือนดาบสองคมนะ
ถ้าประชาสัมพันธ์ให้สังคมทราบ บางทีวัดอาจจะถูกมองจากสังคมว่าสร้างภาพพจน์ให้กับวัด
เพื่อหวังประโยชน์บางอย่างจากการกระทำดังกล่าว ที่กล่าวเช่นนี้เพราะว่าเดี๋ยวนี้ประชาชนมอง
วัดในแง่ลบมากกว่าในแง่บวก

บทบาทในด้านนี้ของวัดเบญจมบพิตรฯ แม้ว่าจะไม่มีความโดดเด่นแต่ก็มีกิจกรรมที่น่าสนใจในการช่วย
เหลือและสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน

ข. วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร บทบาทและกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ที่วัดสระเกศราชวรมหาวิหารปฏิบัติมีดังนี้คือ

1. มีมูลนิธิเพื่อการศึกษา ของเด็กในชนบท โดยการมอบให้เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่มีฐานะทางครอบครัวที่ยากจน ให้ได้มีโอกาสศึกษาต่อ นอกจากนี้ยังได้ให้ความอุปถัมภ์ในด้านต่างๆ แก่โรงเรียนวัดสระเกศด้วย

2. การก่อสร้างโรงพยาบาลในต่างจังหวัด ที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ศรีสะเกษ

3. มีที่พักพิงชั่วคราวให้แก่ผู้ที่ขาดที่อยู่อาศัย ซึ่งแต่เดิมนั้นทางวัดตั้งใจจะเป็นที่ที่พักพิงชั่วคราวแก่ผู้สูงอายุ แต่ในเวลาต่อมาก็เปิดสงเคราะห์ให้แก่ผู้ที่ขาดที่อยู่อาศัยด้วย

บุคลากรของวัดสระเกศฯ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ของวัดว่า

บทบาทของวัดสระเกศฯ ในด้านนี้แม้จะไม่ได้เด่นชัดนัก แต่วัดก็ไม่ได้ลืมที่จะปฏิบัติต่อชุมชน อย่างเรื่องทุนการศึกษาเด็กนักเรียนนี้ วัดสระเกศฯ ก็มีการจัดสรรให้อยู่เรื่อยๆ ที่วัดสระเกศฯ ไม่ได้เน้นในด้านสังคมสงเคราะห์อาจจะเพราะข้อจำกัดหลายอย่าง เช่นในเรื่องของสถานที่ของวัดไม่เหมาะสมที่จะให้ปฏิบัติได้เต็มที่ ดังนั้นทางวัดจึงเน้นในด้านการเป็นสถานที่ให้ประชาชนได้มาเที่ยวชมโบราณสถานมากกว่า จะเห็นว่าทางวัดให้ความสำคัญในการดูแลรักษาภูเขาทองมากเป็นพิเศษ เพื่อให้ประชาชนที่เข้ามาในวัดได้รับแต่ความสบายตาและสบายใจกลับไป อีกอย่างที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวชมโบราณสถานของวัดด้วย ความสงบเรียบร้อยเป็นสิ่งที่วัดต้องคำนึงถึง ตรงนี้ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทางวัดไม่ได้เน้นสงเคราะห์ชุมชนอย่างจริงจัง จังๆ เท่าไรนัก

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ของวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และวัดสระเกศราชวรมหาวิหารจะเป็นการดำเนินงานด้านการจัดตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ แต่จะปรากฏชัดในรูปแบบการให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและเยาวชนเป็นสำคัญ และนอกจากนั้นก็มีการสงเคราะห์คนยากจนบ้างตามโอกาส ข้อแตกต่างของวัดเบญจมบพิตรฯ และวัดสระเกศฯ เกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้คือ ความเข้มข้นในการสงเคราะห์และความหลากหลายของกิจกรรมที่ปฏิบัติ ซึ่งวัดเบญจมบพิตรฯ อาจจะมีมากกว่า แต่อย่างไรก็ตามจุดประสงค์หลักก็ไม่ได้แตกต่างกันคือยังคงให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสและเหตุปัจจัยอื่นร่วมด้วย ส่วนปัญหาต่างๆ ในการปฏิบัติบทบาทในด้านนี้ บุคลากรของทั้งสองวัดได้แสดงความคิดเห็นคล้ายกันว่าวัดมีข้อจำกัดในหลายๆ เรื่องเช่น สถานที่ และประสิทธิภาพของบุคลากรในการดำเนินงาน ตลอดจนงบประมาณในการดำเนินงาน และปัญหาอื่น ๆ ในรายละเอียดปลีกย่อยลงไปซึ่งอาจจะทำให้การสงเคราะห์ชุมชนไม่ได้ปฏิบัติอย่างเต็มที่

3. ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดที่เน้นพัฒนาสังคม

ผลการสัมภาษณ์บุคคลากรที่อยู่ในวัดสวนแก้วและวัดธรรมมงคลเกี่ยวกับบทบาทที่วัดปฏิบัติและความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทเหล่านั้น โดยจำแนกออกเป็นบทบาทในด้านต่างๆ ที่ทั้งสองวัดได้ปฏิบัติต่อชุมชนดังนี้

บทบาทด้านเป็นสถานศึกษา

ก. วัดสวนแก้ว บทบาทและกิจกรรมด้านเป็นสถานศึกษาของวัดสวนแก้ว ได้แก่การเป็นศูนย์ฝึกอาชีพให้แก่ผู้ที่เข้ามาพักอาศัยและผู้สนใจ แต่มีฐานะยากจนให้ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาศึกษาและฝึกอาชีพจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยไม่คิดค่าเล่าเรียน เป็นการฝึกอาชีพพระยะสั้นที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพจนได้รับมอบวุฒิปัตรเป็นใบเบิกทาง เปลี่ยนวิทยฐานะจากกรรมกรเป็นนายช่าง การฝึกอบบรมวิชาชีพที่ดำเนินการไปแล้วและได้รับผลสมเจตนารมณ์คือ วิชาช่างไม้ ช่างปูน ช่างตีเหล็ก ช่างเชื่อม ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ทางมูลนิธิสวนแก้วได้รับการสนับสนุนจากกรมประชาสัมพันธ์ กรมอาชีวศึกษา กรมแรงงาน และกระทรวงศึกษาธิการได้แก่โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2531โครงการนี้มีสมาชิกเฉลี่ยปีละ 1,000 – 2,000 คน

บุคลากรของวัดสวนแก้วได้กล่าวแสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า

วัดสวนแก้วมีกิจกรรมที่เน้นหนักไปในทางที่ช่วยเหลือชุมชน ดังนั้นรูปแบบของการให้การศึกษแก่ชุมชนส่วนใหญ่ก็จะสอดคล้องกับโครงการที่วัดปฏิบัติเป็นสำคัญโดยจะเน้นหนักด้านการสอนและฝึกอาชีพให้เขาได้มีอาชีพไปทำมาหากินต่อไปได้

ข. วัดธรรมมงคล บทบาทและกิจกรรมด้านเป็นสถานศึกษาของวัดธรรมมงคลได้แก่

1. มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม เป็นสถานศึกษาที่เปิดสอนสำหรับพระภิกษุสงฆ์โดยเปิดสอนสายสามัญระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ได้ร่วมมือกับวัดธรรมมงคลได้เปิดศูนย์การศึกษาของสถาบันราชภัฏสวนสุนันทาขึ้นที่วัดธรรมมงคล เพื่อเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี เป็นการเพิ่มศักยภาพทางการศึกษาที่หลากหลายแก่วงการคณะสงฆ์
3. สถาบันพัฒนาพัฒนา เป็นสถาบันออกแบบแฟชั่น เครื่องหนัง ตกแต่งภายในและภายนอก ออกแบบผลิตภัณฑ์ โดยความร่วมมือของสถาบัน ACADEMIA ITALIANA ซึ่งเป็นสถาบันออกแบบชั้นนำของประเทศอิตาลี ร่วมกับวัดธรรมมงคลได้เปิดอบรมหลักสูตรในช่างต้นให้กับผู้ที่สนใจได้ศึกษา ซึ่งจบจากสถาบันนี้แล้วสามารถไปศึกษาต่อที่ประเทศอิตาลีได้

บุคลากรของวัดธรรมมงคลได้กล่าวแสดงความเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ของวัดว่า

คิดว่าวัดธรรมมงคลมีบทบาทในด้านนี้มาก และประชาชนส่วนใหญ่ก็เข้ามาศึกษาหาความรู้ต่างๆ ที่ทางวัดได้เปิดโอกาสให้ประชาชนที่สนใจเข้ามาเรียนได้ กล่าวได้ว่าการเรียนที่นี้ค่อนข้างจะมีความหลากหลาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่พระภิกษุสามเณร และประชาชนโดยทั่วไป โดยส่วนตัวแล้วคิดว่าวัดธรรมมงคลมีส่วนคล้ายสำนักดักส์ศิลา ที่เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจศึกษาได้ค่อนข้างดีพอสมควรทั้งทางโลกและทางธรรม

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านเป็นสถานศึกษาของวัดสวนแก้วและวัดธรรมมงคลจะปรากฏอยู่ในรูปของการให้ความรู้ทั้งทางด้านวิชาชีพและการศึกษาทางโลก โดยเฉพาะวัดธรรมมงคลจะเน้นการศึกษาทั้งสองด้านนี้เป็นพิเศษ นอกจากนี้ทั้งสองวัดยังมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐให้ช่วยเหลือในการดำเนินโครงการต่างๆ ของทางวัด ส่วนข้อแตกต่างของทั้งสองวัดเป็นเรื่องของความหลากหลายของโครงการด้านการศึกษาที่วัดธรรมมงคลจะมีความเด่นชัดมากกว่า ส่วนที่เหมือนกันคือมีประชาชนในชุมชนเข้ามาช่วยจัดการและบริหารโครงการร่วมด้วย สำหรับปัญหาต่างๆ ในการปฏิบัติบทบาทในด้านนี้ บุคลากรของทั้งสองวัดได้กล่าวสรุปปัญหาต่างๆ ว่า ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของอาคารสถานที่ ซึ่งอาจจะไม่สะดวกในการดำเนินโครงการต่างๆ เท่าที่ควร นอกจากนี้นั้นก็มีส่วนของค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการดำเนินโครงการ ซึ่งบางโครงการใช้งบประมาณค่อนข้างเยอะ

บทบาทด้านเผยแผ่ธรรมะ และอบรมจริยธรรม

ก.วัดสวนแก้ว บทบาทและกิจกรรมด้านเผยแผ่ธรรมะ และอบรมจริยธรรมของวัดสวนแก้ว

ได้แก่

1. โครงการบวชเนรมิตภาคฤดูร้อน ซึ่งเริ่มโครงการปี พ.ศ.2521โดยจัดทำเฉพาะช่วงฤดูร้อน ซึ่งเป็นช่วงโรงเรียนปิดเทอม ทำให้เด็กได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้ใกล้ชิดพระศาสนาเป็นการอบรมให้รู้จักว่าสิ่งไหนดี และสิ่งไหนชั่ว รู้จักควบคุมจิตใจให้มั่นคงหนักแน่นต่อไป สามเณรที่บวชภาคฤดูร้อนจะได้ความรู้พิเศษใหม่ๆ จากวิทยากรที่ทางวัดสวนแก้วเชิญมาให้ความรู้ บันเทิงธรรม ฝึกปฏิบัติธรรมด้านจิตใจ เติมน้ำมัน เจริญสติ ตามหลักพระพุทธศาสนา มีเยาวชนสนใจเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ยปีละ 200 – 250 คน

2. โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2530 การเข้าค่ายอบรมเด็ก มักจะนำเด็กเข้าค่ายตั้งแคมป์ตามบทเรียนของวิชาลูกเสือ เนตรนารีแต่ที่วัดสวนแก้วจัดให้เยาวชนทั่วไปเข้าวัดเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบช่วยเหลือตนเอง และเรียนรู้พื้นฐานของพระพุทธศาสนาจากพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเรียนรู้มารยาทที่เยาวชนควรปฏิบัติต่อสังคมจากวิทยากรและคณะจารย์ที่เกี่ยวข้องมาร่วมอบรม โครงการนี้ จะมีคณะครูจากโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศติดต่อนำเด็กมาเข้าค่ายเป็นประจำทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดถึงหน่วยงานบริษัท ห้างร้านทั่วไป มีผู้เข้าร่วมโครงการเฉลี่ยปีละ 9,000 – 10,000 คน

3. โครงการลอกคราบ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2532เป็นการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โดยใช้ธรรมะเป็นเครื่องขัดเกลา โดยพระพยอมและคณะสงฆ์วัดสวนแก้ว โดยใช้หลักกรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องขัดเกลา ซึ่งผู้ช่วยต้องให้ความร่วมมือ และเชื่อฟังโครงการนี้ได้ฟื้นฟูสภาพชีวิตเฉลี่ยปีละ 60 – 70 คน

4. โครงการกระบอกสารอกกิเลส เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2532 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนเก็บออมเพื่อตนเองและสังคม ซึ่งได้จัดทำกระบอกไม้ไผ่ขึ้นเจาะรูกลางกระบอกเป็นที่ใส่เหรียญแบบกระปุกออมสิน เมื่ออยากจะทำบุญวันละเล็กน้อยก็สามารถทำได้ทันทีที่บ้าน เป็นการสักรอกความเห็นแก่ตัวของตัวเองออกให้ชีวิตเราเบาสบายกายและใจวันละนิด แล้วนำมาบริจาคที่วัดสวนแก้วหรือจะทำที่ไหนก็ได้ ไม่มีการผูกมัดใดๆ ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อสกัดมิจอาชีพที่ปลอมเป็นพระ ชี ออกเรียไรเงินชาวบ้าน
2. เพื่อรวบรวมบุญที่กระจ่ายเป็นเบี้ยหวัดตก ให้เป็นกอบเป็นกำที่ได้จากการสะสม
3. เพื่อช่วยสงเคราะห์สังคมต่างๆ ในกรณีเร่งด่วนเฉพาะกาล เช่น ค่าอาหารกลางวันแก่เด็ก

นักเรียนผู้ประสบภัยจากอุบัติเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ

4. เพื่อประโยชน์ของผู้สะสมเอง ในเวลาเกิดความขัดสนก็สามารถนำเงินส่วนนี้เข้ามาช่วยเหลือตนเองได้ทันที

โครงการนี้ใช้กระบอกแจกจ่ายไปหลายสถานที่ใช้กระบอกปีละ 12,000 กระบอก สรุปเป็นยอดเงิน 800,000 บาทต่อปี

บทบาทในด้านการเผยแพร่วรรณะและและอบรมจริยธรรมของวัดสวนแก้วนี้ บุคลากรของวัดได้แสดงความคิดเห็นว่า

บทบาทในด้านนี้ของวัดสวนแก้วจะเป็นบทบาทหนึ่งที่ทางวัดให้ความสำคัญไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่าบทบาทในด้านพัฒนาสังคม คือต้องทำควบคู่กันทั้งการพัฒนาในเรื่องความเป็นอยู่และเรื่องจิตใจของประชาชน จึงจะเกิดประโยชน์ได้สูงสุด

ข. วัดธรรมมงคล บทบาทและกิจกรรมต่างๆ ด้านเผยแพร่วรรณะ และอบรมจริยธรรมของวัดธรรมมงคลได้แก่

1. วัดธรรมมงคลได้ตั้งสถาบันพลังจิตตานุภาพ และศูนย์สมาธิวิริยานุภาพ โดยมีจุดประสงค์ในการเผยแพร่วรรณะเพื่อเพิ่มพลังจิตแก่ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพ ดำเนินการโดยครูสมาธิจากสถาบันพลังจิตตานุภาพ ภายใต้หลักสูตรของพระอาจารย์หลวงพ่อวิริยังค์ สิรินฺธโร โดยกำหนดหลักสูตรไว้คือ หลักสูตรชินนสาสมาธิ (การเอาชนะใจตนเอง) เป็นหลักสูตรเบื้องต้นสำหรับบุคคลทั่วไป และหลักสูตร นรสาสมาธิ (สมาธิตัดความกังวล) เป็นหลักสูตรสำหรับผู้จบหลักสูตรครูสมาธิแล้ว และบุคคลทั่วไปที่ผ่านการฝึกอบรมสมาธิเบื้องต้น (ชินนสาสมาธิ) หลักสูตรนี้เน้นการปฏิบัติเป็นหลัก ให้ทุกท่านได้ทำสมาธิต่อเนื่อง เพื่อความก้าวหน้าแห่งการทำสมาธิและเพื่อเป็นการพัฒนาจิตใจตนเองเป็นสำคัญ ผู้เข้าปฏิบัติต้องถืออุโบสถศีล กำหนดเดือนละครั้ง

2. การเปิดสอนหลักสูตรครูสมาธิ ณ นครธรรม โดยเปิดรับสมัครนักศึกษาเป็นทางการเมื่อ วันที่ 24 มิถุนายน 2540 มีบุคคลที่มีความรู้ตามกำหนดมาตรฐานมาสมัครเรียนถึง 200 กว่าคน มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ หลังจากเปิดสอนหลักสูตรนี้ทำให้มีผู้สามารถนำหลักปฏิบัติที่ได้เรียนมาไปเผยแพร์ให้คนอื่นอีกเป็นจำนวนมากได้รับรู้ต่อไป

บทบาทในด้านนี้บุคลากรของวัดธรรมมงคลได้กล่าวแสดงความคิดเห็นว่า

ด้านการเผยแพร่วรรณะนี้ คิดว่าวัดธรรมมงคลมีมากพอสมควร เห็นได้จากการที่ประชาชนให้ความสนใจมาเรียนหลักสูตรครูสมาธิมากขึ้นไปเรื่อยๆ นอกจากนี้โครงการนี้ยังได้ขยายสู่ต่างประเทศด้วย นับว่าโครงการอบรมครูสมาธิประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพึงพอใจ

โดยสรุปแล้วบทบาทและกิจกรรมด้านเผยแพร่วรรณะ และอบรมจริยธรรมของวัดสวนแก้วและวัดธรรมมงคลจะมีการจัดอบรมเป็นหลักสูตรและโครงการต่างๆ โดยเน้นพัฒนาจิตใจเป็นหลัก มีการอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยทั้งสองวัดดำเนินโครงการโดยใช้อาคารสถานที่ภายในบริเวณวัดเป็นที่ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีข้อแตกต่างกันตรงกลุ่มเป้าหมายที่เผยแพร์ โดยวัดสวนแก้วจะเน้นไปที่กลุ่มเยาวชน มากกว่าวัยอื่นๆ ในขณะที่วัดธรรมมงคลจะเน้นที่กลุ่มประชาชนทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองวัดก็มีจุดประสงค์เหมือนกันคือการพัฒนาจิตใจของประชาชน ส่วนปัญหาในการดำเนินบทบาทในด้านนี้ บุคลากรของวัดธรรมมงคลได้กล่าวไว้ว่า ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการดูแลผู้ที่มาอบรมครูสมาธิได้ไม่ทั่วถึงเพราะจำนวนที่เพิ่มมากยิ่งขึ้นในแต่ละปี ในส่วนของวัดสวน

แก่วนุคลากรของวัดได้กล่าวว่า ปัญหาในการดำเนินบทบาทในด้านนี้ คือเวลาในการอบรมจริยธรรมอาจจะไม่มากพอเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะส่งผลให้การอบรมจริยธรรมไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ต้องการ

บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

ก. วัดสวนแก้ว

บทบาทและกิจกรรมและโครงการต่างๆ ด้านสังคมสงเคราะห์ของวัดสวนแก้วได้แก่โครงการที่เน้นให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ เป็นหลัก คือ

1. โครงการร่มโพธิ์แก้ว

เริ่มโครงการปี 2523เป็นโครงการทางด้านสังคมสงเคราะห์โดยการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชน โดยจัดที่พัก อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นให้โดยไม่คิดมูลค่าใด ๆ ทั้งสิ้น อบรมปลูกฝังคุณภาพชีวิตด้วยจิตสำนึกที่ดีแก่ผู้เข้าร่วมพักอาศัยในโครงการ ด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นการบรรเทาปัญหาการว่างงานของผู้ยากจน เป็นศูนย์กลางจัดให้นายจ้าง และลูกจ้างได้พบกัน ให้บริการโดยไม่หักค่าใช้จ่ายใด ๆ จากนายจ้างและลูกจ้าง แม้กระทั่งผู้ป่วยที่สังคมไม่ต้อนรับในความพิกลพิการของร่างกายและสภาพจิตใจที่ไม่สมบูรณ์ ทางมูลนิธิก็ให้การเลี้ยงดู และการรักษาพยาบาลจนวาระสุดท้ายโครงการนี้มีผู้เข้ารับการช่วยเหลือ เฉลี่ยปีละ 2,500 – 3,000 คน

2. โครงการช่วยน้องท้องหวี

เริ่มโครงการปี พ.ศ.2534 ทางมูลนิธิสวนแก้วได้ให้โรงเรียนต่างๆ คัดเลือกนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน ที่ประสงค์จะหารายได้พิเศษเป็นค่าอาหารและทุนการศึกษาในวันหยุด โดยมูลนิธิได้จัดให้เด็กบำเพ็ญประโยชน์ในวัด ออกทุนให้ขายของหาผลกำไรเป็นทุนของเด็กต่อไป สอนให้เด็กรู้จักทำงานหาเงินโครงการนี้ส่งเสริมให้เด็กได้งานทำที่ดี มีความก้าวหน้าในอนาคตหลายคนแล้ว โครงการนี้ช่วยเหลือเยาวชน เฉลี่ยปีละ 1,300 คน

3. โครงการรณรงค์เพื่อการไม่รู้หนังสือ ให้ได้มีโอกาสได้เรียน

เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535ปี พ.ศ.2535 พระพยอมท่านมีเด็กในโครงการ 18 คน ท่านให้เรียนโดยทางโครงการจะเป็นผู้ดูแลแทนพ่อแม่จนกว่าจะเรียนจบหลักสูตรและถ้าเด็กเรียนดีท่านมีโครงการที่จะส่งให้เรียนถึงชั้นมหาวิทยาลัยต่อไป การรับดูแลเด็กเหล่านี้แทนพ่อแม่ ในกรณีที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานไกลๆ ท่านไม่ได้ถือครอบครองสิทธิเด็กเมื่อจบการศึกษาแล้ว ท่านก็จะคืนเด็กให้แก่พ่อแม่ที่แท้จริง ไม่มีการบังคับหรือเรียกวงค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้นโครงการนี้ได้อุปการะเด็กเฉลี่ยปีละ 60 – 70 คน

4. โครงการสลับมาฟื้นฟู

เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535 จุดมุ่งหมายของโครงการนี้เพื่อสงเคราะห์คนที่ถูกไฟไหม้ น้ำท่วม โดยร่วมมือกับกรมประชาสัมพันธ์จัดตั้งเป็นบ้านพักฉุกเฉินที่ผู้ประสบเคราะห์กรรมสามารถขอความช่วยเหลือได้ตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งมูลนิธิสวนแก้วจะอนุเคราะห์ด้วยอาหาร ที่พัก เครื่องใช้ที่จำเป็น พร้อมธรรมะที่อบอุ่นแก่ผู้ประสบเคราะห์กรรม จนกว่าจะมีกำลังกาย กำลังใจ พร้อมทั้งออกไปต่อสู้กับการทำมาหากินต่อไป ระหว่างพักฟื้นจิตใจ ทางมูลนิธิจะจัดหางานอดิเรกเสริมให้เป็นรายได้ ก่อนที่จะออกจากโครงการ จุดมุ่งหมายของโครงการคือเพื่อเป็นที่พักชั่วคราวแก่ผู้ประสบภัยต่างๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม มรสุม ลมพายุพัดบ้านเรือนให้เสียหาย และเพื่อช่วยเหลือบุคคลว่างงาน ซึ่งยังไม่มีที่พักอาศัยได้พักอาศัยชั่วคราว โครงการนี้ได้ให้การช่วยเหลือผู้เดือดร้อน เฉลี่ยปีละ 200 – 300 คน

5. โครงการบ้านพักฟื้นคนชรา

เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535 โครงการนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นสโมสรไว้แลกเปลี่ยนทัศนะ เป็นที่รวมเรื่องอดีตที่คนชราผ่านมาแล้วนำมาเล่าให้ฟัง ผู้ใดยังมีกำลังยังสามารถช่วยกิจกรรมของวัดได้ ซึ่งการช่วยเหลือกิจกรรมของวัดถือเป็นบุญกุศลที่คนชราจะได้รับเป็นช่วยสุดท้าย โครงการนี้เป็นศูนย์รวมคนชราทุกระดับสร้างความภาคภูมิใจแก่คนชราว่า “ถึงแก่ก็แก่อย่างมีคุณภาพ” โครงการนี้ได้รับผู้ชราเฉลี่ยปีละ 20 – 25 คน

6. โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือใจจนผู้ขาด

เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2536 เป็นโครงการที่รับบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ ที่เจ้าของไม่ต้องการแล้วหรือขอที่ทิ้งแล้วแต่สามารถนำมาดัดแปลงให้เป็นประโยชน์ได้อีก เช่น เศษไม้ เศษอิฐ หิน ดิน ทวาย หรือเศษวัสดุที่เป็นอุปกรณ์ก่อสร้างทุกชนิด เพื่อนำมาต่อเติมส่วนที่ขาดของโครงการ สิ่งของใช้ภายในบ้านเก่า ๆ ที่เจ้าของไม่ได้ใช้ทำประโยชน์แล้ว เช่น หม้อ ไห ถ้วยชาม เฟอร์นิเจอร์เก่า เสื้อผ้า รองเท้า หนังสือเก่าทุกชนิดเพื่อนำไปแจกห้องสมุดในชนบท บ้านเก่า และวงกบประตูหน้าต่าง โดยทางโครงการจะเป็นผู้รื้อถอนให้เพื่อสร้างเป็นที่พักแก่ผู้ประสบภัยและผู้ยากจน นอกจากนี้ เศษใบไม้ เศษหญ้า เพื่อมาทำปุ๋ย การรับบริจาคของเก่าเหลือใช้เป็นการที่จะรวบรวมน้ำใจและวัสดุเพื่อไปช่วยเหลือผู้ยากจนในรูปแบบของการให้ การขายให้ราคาถูก สำหรับผู้มีรายได้ไม่มากนัก โครงการนี้ช่วยเหลือผู้ขาดแคลนเฉลี่ยปีละ 3,000 คน

7. โครงการชูปเปอร์มาเก็ตผู้ยากไร้

เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2537สืบเนื่องจากโครงการสะพานบุญจากผู้เหลือใจจนผู้ขาด และจากศรัทธาของญาติโยมที่มีจิตกุศลเข้าร่วมบริจาคปัจจัยและเครื่องอุปโภค บริโภคแก่มูลนิธิ ทางวัดได้จัดแจกให้แก่ผู้ยากไร้ในรูปแบบต่างๆ เช่น มอบเป็นรางวัลแก่ผู้ทำความดี ให้เป็นกำลังใจแก่คนงานที่ขยัน และลด เลิกจากอบายมุข ด้วยการจัดทำเป็นชูปเปอร์มาเก็ตให้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อย และกรรมกรทั่วไปที่ยากจนโดยสามารถหาซื้อได้ในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด แม้จะไม่มีเงินก็สามารถหาซื้อได้ด้วยการช่วยพัฒนาวัด และทางวัดจะแจกบัตรพิเศษนำไปแลกสินค้าในชูปเปอร์มาเก็ตได้ โครงการนี้มีผู้มารับบริการเฉลี่ยปีละ 36 , 000 คน

8. โครงการสวนแก้วเนอร์สเซอร์รี่

เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2538 สมาชิกโครงการต่างๆ ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากมายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ทุกเพศ หลายคนสามารถทำงานหาเลี้ยงครอบครัวได้ก็จะแยกตัวออกไป ส่วนผู้ที่ไม่สามารถจะแยกไปได้มักเป็นหญิงแม่ลูกอ่อนหรือลูกหลายคนซึ่งไม่มีนายจ้างผู้ใดต้องการ จึงตกเป็นภาระของมูลนิธิ พระพยอมจึงตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็กขึ้น มีครูพี่เลี้ยงคอยดูแลอย่างใกล้ชิด ทุกเช้าพี่เลี้ยงจะรับเด็กจากแม่ จนถึงเวลาเลิกงานแม่ก็จะมารับเด็กกลับ ทำให้การทำงานของแม่สะดวกขึ้น อาหารสามมื้อ พร้อมทั้งนั่งมอมอย่างดี ทำให้เด็กมีสุขภาพดีอยู่กับแม่ เมื่อถึงเวลาฉีดวัคซีนก็จะนำแพทย์มาตรวจสุขภาพให้ เมื่อถึงเกณฑ์ก็ให้ศึกษาต่อในชั้นประถมต่อไป เป็นวงจรกลับย้อนไปยังโครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้ได้เรียนตามเป้าหมาย โครงการนี้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อ 1 สิงหาคม 2538โครงการนี้มีสมาชิกหมุนเวียนเฉลี่ยปีละ 20 – 30 คน

9. โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2540 เป็นโครงการที่ต้องการช่วยเหลือคนยากจนไม่มีเงินไปโรงพยาบาล หรือผู้ป่วยทั่วไปที่ไม่สามารถรักษาได้ด้วยยาแผนปัจจุบัน เป็นโครงการที่ใช้สมุนไพรรักษาโรค

บทบาทในด้านการสังคมสงเคราะห์นี้ บุคลากรของวัดได้แสดงความคิดเห็นว่า

เป็นที่ทราบกันดีว่า วัดสวนแก้วเป็นวัดที่เน้นช่วยเหลือชุมชนเป็นหลัก และคิดว่าวัดก็ปฏิบัติบทบาทในด้านนี้ได้ดีพอสมควร สังเกตจากทุกโครงการที่วัดดำเนินการอยู่ก็ประสบความสำเร็จแทบจะทุกโครงการมาบ้าง น้อยบ้างแตกต่างกันไป และคิดว่าสังคมและชุมชนก็ได้ประโยชน์จากโครงการต่างๆ ของวัดค่อนข้างเยอะเหมือนกัน

ข. วัตถุประสงค์ บทบาทและกิจกรรมต่างๆ ด้านสังคมสงเคราะห์ของวัดธรรมมงคลได้แก่

1. วัดธรรมมงคลได้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กธรรมศาลา เมื่อ พ.ศ. 2519 โดยได้ก่อตั้งขึ้นจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสที่เสด็จวางศิลาฤกษ์พระมหาเจดีย์ที่วัดธรรมมงคล เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสรับใช้สังคมให้มากขึ้น เจ้าอาวาสวัดธรรมมงคลจึงได้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กธรรมศาลา และได้เปิดรับนักเรียนที่อาศัยอยู่ในชุมชน และนอกชุมชน และบริเวณใกล้เคียงเข้ามาอยู่ในความดูแลเป็นประจำทุกปี โดยมีพระภิกษุสามเณรเป็นบุคลากรดำเนินงาน ซึ่งจุดประสงค์ในการดำเนินงานของศูนย์คือ

1. เพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ต้องทำมาหากิน และไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน
2. เพื่ออบรมสั่งสอนเด็กเล็กให้มีความรู้ และมีคุณธรรม จริยธรรม
3. เพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กๆ ก่อนจะเดินทางไปเรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป
4. เพื่อให้เด็กได้รับพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

ในการปฏิบัติงานได้จัดให้มีการสอนในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 โดยมุ่งให้นักเรียนได้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น นอกจากนั้นก็ยังมีการสอนเขียน อ่าน เพื่อที่จะได้เตรียมความพร้อมก่อนประถมศึกษา และมีการสอบวัดผลก่อนจะจบการศึกษา โดยในแต่ละปีการศึกษาได้ผลิตเด็กที่มีคุณภาพออกไปเรียนต่อเป็นจำนวนมาก

2. โครงการประทีปเด็กไทย ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2518 โดยทางวัดธรรมมงคลได้ร่วมมือกับกรมพัฒนาชุมชน สร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบัน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่โครงการประทีปเด็กไทยได้สร้างแล้วเสร็จประมาณ 300 กว่าศูนย์ แต่ยังไม่พอกับความต้องการที่มีเป็นจำนวนมากทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

จุดประสงค์ในการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อให้เด็กตั้งแต่ อายุ 2 – 6 ขวบ ให้ได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกายและจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา ให้ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย และเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ยากจน โดยในการก่อสร้างใช้งบประมาณ 240,000 บาท ต่อ 1 ศูนย์ ในการก่อสร้างแต่ละศูนย์ได้รับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาเป็นเจ้าภาพในการก่อสร้าง

3. ศูนย์ฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร วัดธรรมมงคล เป็นศูนย์ฝึกอาชีพที่เปิดสอนวิชาชีพให้กับประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยและไม่มีความรู้ ความสามารถด้านวิชาชีพ เพื่อนำไปประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงคนในครอบครัวและตนเอง ศูนย์ฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร เกิดขึ้นจากความอนุเคราะห์ของพระคุณเจ้าพระราชธรรมเจดีย์จารย์ มอชอาคารเรียนให้โดยใช้อาคารเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กธรรมศาลา โดยใช้บริเวณชั้น 3 และ ชั้น 4 เป็นสถานที่เรียน โดยเริ่มเปิดครั้งแรกเมื่อ วันที่ 15 มิถุนายน 2541 เป็นต้นมาซึ่งอยู่ในความควบคุมของฝ่ายส่งเสริมอาชีพ กองส่งเสริมอาชีพ สำนักพัฒนาชุมชน วิชาที่เปิดสอนได้แก่ ตัดผมสุภาพบุรุษ เสริมสวย ตัดเสื้อผ้าสตรีหลักเซนต์ การสร้างแบบเสื้อผ้า (แพทเทิร์น) การจัดดอกไม้สด และการแกะสลักหิน พลอย สบู่ ฯลฯ

4. วัดธรรมมงคลได้ให้ความอุปถัมภ์แก่โรงเรียนวัดธรรมมงคล โดยทางวัดให้ความช่วยเหลือแก่ทางโรงเรียนในทุกๆ ด้านตามที่ทางโรงเรียนจะขอความอนุเคราะห์

บุคลากรของวัดธรรมมงคลได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ของวัดว่า

โครงการต่างๆ ที่วัดดำเนินการอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือประชาชน ให้อยู่ดีมีสุขในสังคม โดยสิ่งไหนหรือโครงการไหนที่ยังประโยชน์กับประชาชน ทางวัดก็พยายาม จะดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้มากที่สุด ดังนั้นโครงการที่วัดธรรมมงคล ปฏิบัติอยู่จึงพยายามให้เกิดการตอบสนองต่อสังคมในระดับที่มากที่สุดและดีที่สุดเช่นกัน

โดยสรุปแล้วบทบาทและกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ของวัดสวนแก้วและวัดธรรมมงคลเป็นบทบาทที่ ทั้งสองวัดเน้นปฏิบัติเป็นพิเศษ โดยการสงเคราะห์ชุมชนจะดำเนินการในรูปแบบของการจัดตั้งเป็นโครงการต่างๆ เช่น โครงการร้อมโพธิ์แก้ว โครงการช่วยน้องท้องหวี ของวัดสวนแก้ว หรือโครงการประทีปเด็กไทย ของวัดธรรม มงคล เป็นต้น โดยโครงการต่างๆ จะอาศัยบุคลากรของวัดเป็นผู้ดูแลและดำเนินการ รวมถึงประชาชนในชุมชนก็ เข้ามามีส่วนในการดำเนินการด้วย ซึ่งข้อแตกต่างของทั้งสองวัดจะเป็นรายละเอียดของโครงการเท่านั้น ส่วนหลัก ใหญ่ๆ ก็ไม่ได้แตกต่างกันรวมไปถึงวัตถุประสงค์ของทั้งสองวัดที่มุ่งเน้นพัฒนาสังคมยังเป็นสิ่งที่ทั้งสองวัด ตระหนักอยู่เสมอ ส่วนปัญหาต่างๆ ในการปฏิบัติบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์นี้ ทั้งสองวัดให้ความเห็นว่า จะ เป็นปัญหาในเรื่องของงบประมาณในการดำเนินงาน ระยะเวลาในการดำเนินการต่างๆ ที่บางครั้งอาจจะล่าช้า เกินไปทำให้ตอบสนองประชาชนในสังคมได้ไม่เต็มที่ และการขาดบุคลากรมาช่วยในการดำเนินงานให้เกิดประ สิทธิภาพสูงสุด

4. ผลการสัมภาษณ์บุคลากรที่ทำงานอยู่ในวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม

ผลการสัมภาษณ์บุคลากรที่ทำงานอยู่ในวัดสังฆทานและวัดอโศการาม ได้จำแนกออกเป็นบทบาทใน ด้านต่างๆ ที่ทั้งสองวัดได้ปฏิบัติต่อชุมชนดังนี้

บทบาทด้านการเป็นสถานศึกษา

ก. วัดสังฆทาน บทบาทและกิจกรรมด้านการเป็นสถานศึกษาที่วัดสังฆทานได้ปฏิบัติคือ

มีห้องสมุดไว้บริการประชาชน เนื่องจากภายในวัดไม่ได้มีโรงเรียน หรือสถานศึกษาของพระภิกษุ อยู่ในวัด แต่ ทางวัดได้จัดให้มีห้องสมุดตั้งอยู่ชั้นใต้ดินของอุโบสถแก้ว เป็นห้องสมุดที่เปิดให้บริการด้านหนังสือธรรมะ หนังสือ วารสาร เทปธรรมะ และหนังสือในงานที่ระลึกต่างๆ ห้องสมุดเปิดให้ประชาชนทั่วไปได้ยืมหนังสือไปอ่านได้ตาม อรรถาศัย

บุคลากรของวัดสังฆทานได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ว่า

แม้ว่าที่วัดเราไม่ได้เน้นในเรื่องของการศึกษาอย่างที่ป็นโรงเรียนปริยัติธรรม แต่ก็เห็นความสำคัญ ของการศึกษาในด้านนี้ ดังนั้นที่วัดจึงมีหนังสือเกี่ยวกับด้านปริยัติให้พระภิกษุหรือสามเณรที่สนใจ ได้ศึกษาเช่นกัน รวมถึงส่วนของประชาชนก็มีห้องสมุดให้ค้นคว้าเกี่ยวกับธรรมปฏิบัติเหมือนกัน อาจ จะด้วยเหตุว่าที่วัด เน้นกาปฏิบัติเป็นสำคัญ หนังสือที่ให้บริการประชาชนจึงเน้นด้านธรรมะเป็นหลัก อันนี้รวมถึงเทปธรรมะด้วย

ข. วัดอโศการาม บทบาทและกิจกรรมด้านการเป็นสถานศึกษาที่วัดอโศการามได้ปฏิบัติคือ

1. วัดอโศการามได้สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมเมื่อ พ.ศ. 2501 โดยผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างถวายเป็นแก้ววัด ในระยะแรกเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างใช้เป็นที่พักและสอบพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร และสอบธรรมศึกษาของอุบาสกอุบาสิกา ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่พักของพระภิกษุสามเณร ปัจจุบันโรงเรียนแห่งนี้ได้ถูกรื้อถอนไปเนื่องจากชำรุดมาก และในกาลต่อมาได้มีผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรมถวายเป็นชื่อว่าโรงเรียนพระปริยัติธรรมสว่างจิต

2. ในบริเวณวัดอโศการามได้มีห้องสมุดเพื่อใช้ในการศึกษาพระธรรม และค้นคว้าความรู้ต่างๆ ในระยะแรกห้องสมุดของวัดอโศการามคือ ห้องสมุดเทพวรรณพฤกษ์ โดยผู้มีจิตศรัทธาได้สร้างถวายเป็น ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ห้องสมุดได้ย้ายมาที่ศาลาล้วน วังวานิช เนื่องจากมีหนังสือที่เพิ่มมากขึ้น ห้องสมุดแห่งนี้พระภิกษุสามเณรได้ใช้ประโยชน์ในการค้นคว้า และเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจมาศึกษาธรรมะ

บุคลากรที่อาศัยอยู่ในวัดได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้เอาไว้ว่า

การให้การศึกษแก่ประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ ที่วัดอโศการามเองก็มีเหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความรู้ในการปฏิบัติธรรม การให้การศึกษาลักษณะเช่นนี้ไม่ได้มีความสำคัญยิ่งใหญ่ไปกว่าการให้การศึกษาทงโลกเลย เพราะการศึกษาทงธรรมจะไปช่วยให้ชีวิตทงโลกดีขึ้นด้วย

โดยสรุปแล้วบทบาทและกิจกรรมด้านการเป็นสถานศึกษาของวัดสังฆทานและวัดอโศการามจะอยู่ในรูปของการจัดตั้งห้องสมุดให้บริการประชาชนโดยอาศัยห้องว่างภายในอาคารของวัดจัดเป็นมุมห้องสมุดที่เน้นบริการด้านหนังสือธรรมะเป็นหลัก ซึ่งความคิดของบุคลากรทั้งสองวัดก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือมุ่งเน้นให้ความรู้ในด้านของการปฏิบัติธรรมเป็นหลัก และทั้งสองวัดยังไม่มีปัญหาใหญ่ๆ ในการดำเนินกิจกรรมในด้านนี้

บทบาทด้านการอบรมจริยธรรมและการสอนวิปัสสนา

ก. วัดสังฆทาน บทบาทด้านการอบรมจริยธรรมและการสอนวิปัสสนาของวัดสังฆทานคือการเน้นให้ประชาชนได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมวิปัสสนา โดยทางวัดได้จัดสถานที่ให้ประชาชนที่สนใจจะถือศีลอุโบสถสามารถเข้ามาอยู่พักปฏิบัติภายในวัดได้ โดยทางวัดได้จัดอาคารสถานที่ไว้อำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่สนใจเข้ามาปฏิบัติก็มีมาตรฐาน ได้ตามอัธยาศัย บุคลากรที่ทำงานอยู่ในวัดได้แสดงความคิดเห็นในด้านนี้ของวัดว่า

ทุกวันนี้ชีวิตคนเราอยู่กับความวุ่นวาย ความวุ่นวายนี้อันที่จริงก็ไม่ได้เกิดออกมาจากไหนเลย ก็จากใจคนเรานี่แหละ สิ่งที่จะดับความวุ่นวายได้คือ การปฏิบัติธรรม เรียนรู้ธรรม และใช้ธรรมเพื่อมาช่วยบรรเทาความเร่าร้อนต่างๆ ภายในใจ ดังนั้นการที่วัดสังฆทานเน้นการปฏิบัติธรรมเป็นหลัก ก็ถือเป็นการช่วยสังคมนะ ช่วยให้คนได้มาพักผ่อน สงบจิตใจเพื่อต่อสู้กับปัญหาต่างๆ อีกมากมายในชีวิตประจำวันนี่เป็นการช่วยในแง่ ของการพัฒนาจิตใจให้กับประชาชนในสังคม ถือว่าเป็นการพัฒนาสังคมอีกด้านหนึ่ง เหมือนกัน

ข. วัดโคศคาราม บทบาทและกิจกรรมด้านการอบรมจริยธรรมและการสอนวิปัสสนาของวัดโคศคาราม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมได้มาถือศีลและอยู่ปฏิบัติธรรมภายในวัดได้ โดยทางวัดจะจัดสถานที่สำหรับผู้มาปฏิบัติธรรมได้มาพัก ซึ่งจะมีกิจกรรมทางศาสนา คือ การทำบุญ ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังเทศน์ เป็นประจำทุกวัน ส่วนในระหว่างที่เข้าพรรษาทางวัดก็จะจัดให้มีกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาเป็นพิเศษ นอกจากนี้ในงานประจำปีของวัดโคศคาราม คือ งานบำเพ็ญกุศลครอบรอบวันมรณภาพของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ซึ่งจะจัดขึ้นในทุกปีระหว่างวันที่ 24 - 26 เมษายนของทุกปี ก็จะมีการบวชชีพราหมณ์ พราหมณี มีการแสดงธรรมอบรมสมาธิภาวนา มีการแสดงธรรมทั้งภาคกลางวันและกลางคืน โดยพระอาจารย์วัดโคศคาราม และพระอาจารย์สำคัญ จากจังหวัดต่างๆ ที่มาประชุมรำลึกถึงพระคุณท่านพ่อลี นอกจากนี้ยังมีพระภิกษุจากวัดต่างๆ รวมทั้งสาธุชนจากทุกสารทิศมาร่วมงานกันอย่างเนืองแน่น โดยทางวัดได้พยายามอำนวยความสะดวกในด้านเสนาสนะ ที่พัก และอุปกรณ์ ไว้รับรอง มีสาธุชนผู้เลื่อมใสศรัทธาจัดตั้งโรงงานเพื่อถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสามเณร รวมทั้งบริการอาหารเครื่องดื่มให้กับชีพราหมณ์ พราหมณี ตลอดจนผู้มาร่วมงานทุกคน บทบาทในด้านนี้บุคลากรที่อาศัยอยู่ในวัดท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

*ที่วัดเองไม่ได้เน้นให้คนมาปฏิบัติธรรมชนิดที่เรียกว่าเป็นล่ำเป็นสัน แต่มองในอีกแง่หนึ่งคำ
ว่าเน้นปฏิบัติธรรมนี้มีขอบเขตแค่นี้ เพราะที่วัดได้จัดพิมพ์หนังสือด้านธรรมปฏิบัติเพื่อให้ผู้
ที่สนใจได้ใช้เป็นหลักในการปฏิบัติธรรมด้วยตัวเองได้ที่บ้านนี่ก็เป็นการเน้นปฏิบัติธรรม
ให้เกิดแก่ประชาชนอีกวิธีหนึ่งเหมือนกัน อย่างไรก็ตามที่วัดก็เปิดโอกาสให้ประชาชนที่สนใจ
ได้เข้ามาถือศีล ปฏิบัติธรรมได้ อย่างวันพระนี่ก็มีผู้สนใจมาถือศีลกันพอสมควร บางทีก็อยู่
ปฏิบัติธรรมกัน 5 วัน 7 วัน แล้วแต่ เราถือเอาความสมัครใจของผู้ปฏิบัติเป็นหลัก*

โดยสรุปแล้วบทบาทด้านการอบรมจริยธรรมและการสอนวิปัสสนาของวัดสังฆทานและวัดโคศคาราม จะเน้นการสอนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นหลักโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนที่สนใจปฏิบัติธรรมได้เข้ามาถือศีล หรือบวชชีพราหมณ์ ได้อาศัยอยู่ปฏิบัติธรรมภายในวัดได้ตามความต้องการ โดยทางวัดได้จัดอำนวยความสะดวกไว้ให้ นอกจากนั้นพระภิกษุสงฆ์ภายในวัดได้มีการนำปฏิบัติในแต่ละบางช่วงเวลาของแต่ละวันด้วย ในขณะเดียวกันทั้งสองวัดก็มีการจำหน่ายคู่มือในการปฏิบัติธรรมและหนังสือธรรมะต่างๆ แก่ผู้สนใจด้วย ข้อแตกต่างของทั้งสองวัดคือความเข้มข้นในการอบรมธรรมปฏิบัติให้แก่ผู้ที่เข้าปฏิบัติธรรมซึ่งวัดสังฆทานจะเน้นกิจกรรมในด้านธรรมปฏิบัติมากกว่า ส่วนในรายละเอียดอื่นๆตลอดจนวัตถุประสงค์ต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรมไม่ค่อยจะมีความแตกต่างกัน สำหรับปัญหาในด้านการอบรมจริยธรรมและการสอนวิปัสสนาของทั้งสองวัดมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือการดูแลผู้มาปฏิบัติธรรมได้ไม่ทั่วถึง รวมไปถึงการปฏิบัติธรรมอาจจะไม่ได้เต็มที่เท่าที่ควร เพราะความไม่สะดวกในหลายๆ อย่างเช่น ความคับแคบในเรื่องสถานที่ และสภาพแวดล้อมที่ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมได้สมบูรณ์เท่าที่ผู้ปฏิบัติธรรมต้องการ

บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

ก. วัดสังฆทาน บทบาทและกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ที่วัดสังฆทานได้ปฏิบัติคือ มีมูลนิธิพุทธเอเนกประสงค์ เพื่อช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ คือ ให้ความช่วยเหลือชุมชนและประชาชนที่ได้รับเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติ ต่างๆ หรือประสบเคราะห์กรรมจากอุบัติเหตุอื่นๆ นอกจากนี้ยังได้จัดสรรทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอนุปริญญา โดยจัดสรรทุนให้แก่เด็กนักเรียนเป็นประจำทุกปี โดยจัดแบ่ง

ไปตามต่างจังหวัดที่อยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ในด้านการช่วยเหลือผู้ยากไร้ในถิ่นทุรกันดาร ทางมูลนิธิพุทธเอเนก ประสงค์ ได้ร่วมมือกับสมาคมฮินดูสมาช อาสาสมัครจากโรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลเวชศาสตร์เขตร้อน ชมรมพุทธธรรมรามธิบดี สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี (โรงพยาบาลเด็ก) วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า โรงเรียนฝึกอາชีพกรุงเทพมหานคร (กาญจนสิงหาสน์ ฯ) และ ภาคเอกชน ได้จัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ไว้บริการประชาชนโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น โดยจะมีกำหนดการออกให้บริการประชาชนเป็นระยะ บุคลากรที่มาอาศัยปฏิบัติธรรมในวัดท่านหนึ่งได้กล่าวถึงบทบาทของวัดในด้านนี้ว่า

การสงเคราะห์ประชาชนนี้เป็น เป็นกิจกรรมที่ทางวัดเน้นมากเหมือนกัน อันไหนที่เราช่วยเหลือได้ที่วัดก็ทำมาโดยตลอด ทั้งในเรื่องของทุนการศึกษาเด็กนักเรียน และการออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ แต่คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะรู้ว่าเรามีกิจกรรมในด้านนี้อยู่ ก็จะมีมองว่าที่วัดไม่ได้ทำอะไรที่ช่วยเหลือชุมชนเลย แต่ความเป็นจริงคือที่วัดทำแบบปิดทองหลังพระ ไม่ได้ประชาสัมพันธ์อะไร เราก็ทำของเราแบบเงียบๆมุ่งประโยชน์ให้ประชาชน ไม่ได้มุ่งชื่อเสียง

ข. วัดอโศการาม บทบาทและกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ที่วัดอโศการามได้ปฏิบัติคือ ภายในวัดอโศการามได้มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินก่อสร้างสถานพยาบาล และถวายให้แก่วัดโดยมีวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างเพื่อเป็นสถานพยาบาลผู้เจ็บป่วยเบื้องต้น ภายในอาคารประกอบด้วย

1. ห้องตรวจโรค ซึ่งจะมีแพทย์มาประจำทุกวัน จันทร์ และวันพุธ เวลา 14.00 – 16.00 น.
2. ห้องทันตกรรม มีแพทย์มาให้การตรวจรักษาเฉพาะในวันหยุดนักขัตฤกษ์
3. ห้องสุขภาพ เป็นห้องกายภาพบำบัด มีเก้าอี้ชนิด 2 ตัว และเครื่องความร้อน Bio – Spectrum 1 เครื่อง
4. ห้องจ่ายยา
5. ห้องพักแพทย์
6. ห้องพักรพพยาบาล
7. ห้องพักเจ้าหน้าที่
8. ห้องพักผ่อนสำหรับพระภิกษุสามเณร 5 ห้อง ในแต่ละห้องมีเตียงฟราวเวอร์ 1 เตียง และเตียงสำหรับญาติ 1 เตียง
9. ห้องรับแขกและห้องพักทั่วไป

สถานพยาบาลแห่งนี้นับเป็นสถานพยาบาลที่อนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์และประชาชนในบริเวณใกล้เคียงได้ดี ซึ่งบุคลากรท่านหนึ่งได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในด้านนี้ว่า

การอนุเคราะห์โลกเป็นวิถีทางที่ครูบาอาจารย์ท่านพาปฏิบัติมาแต่ไหนแต่ไร ที่วัดอโศการามนี้ก็ช่วย ใครมาขอความช่วยเหลืออะไร ถ้าช่วยได้เราก็ช่วยตลอดอย่างสุนัขที่ชาวบ้านเขาเอามาทิ้งที่วัด เมื่อมันเป็นโรคเรื้อน ที่วัดก็ช่วยรักษาเยียวยามันไปตามกำลังที่พอจะทำได้

โดยสรุปแล้วบทบาทและกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ของวัดสังฆทานและวัดโคศคารามจะปรากฏอยู่ในรูปของการจัดตั้งมูลนิธิให้ความช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ เช่นในรูปของการให้ทุนการศึกษา การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ เป็นต้น นอกจากนั้นยังเปิดให้บริการด้านการรักษาพยาบาลให้แก่ชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงโดยการจัดสร้างสถานพยาบาลขนาดเล็กไว้ด้วย หรือการจัดหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ให้บริการชุมชนต่างๆ ที่ทางวัดสังฆทานได้ยึดถือปฏิบัติอยู่ ส่วนใหญ่ทั้งสองวัดไม่ค่อยมีความแตกต่างกันในด้านการดำเนินกิจกรรม อาจจะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของกิจกรรมที่ปฏิบัติ ส่วนปัญหาในการดำเนินงาน บุคลากรทั้งสองวัดให้ความเห็นคล้ายกันคือ งบประมาณ และบุคลากรในการดำเนินงานที่ค่อนข้างจะมีจำกัด

บทบาทในด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

ก. **วัดสังฆทาน** บทบาทของวัดสังฆทานในด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ คือการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดให้ร่มรื่นด้วยต้นไม้ และการจัดแต่งสภาพแวดล้อมของวัดให้มีลักษณะใกล้เคียงกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น การสร้างภูเขาจำลองธรรมชาติ เป็นต้น ทำให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวหรือมาปฏิบัติธรรมได้อยู่ใกล้ชิดธรรมชาติไปด้วย ดังที่บุคลากรของวัดท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นว่า

เราต้องการให้ผู้มาปฏิบัติธรรมได้รู้สึกถึงความเป็นธรรมชาติ เหมือนว่าเขาได้ปฏิบัติธรรมอยู่ท่ามกลางป่าเขาลำเนาไพร มันเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะทำให้จิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมสงบและเป็นสมาธิได้ง่าย พุทธอีกทีหนึ่งเพื่อให้เขาได้รู้สึกพักผ่อนทั้งทางกายและทางจิตใจ เพราะคิดว่าผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมที่นี้ทุกคนล้วนแต่ต้องการความสงบทั้งทางกายและทางใจ และเราก็อยากให้เราได้รับสิ่งนั้นกลับไปด้วยเช่นกัน

ข. **วัดโคศคาราม** บทบาทของวัดโคศคารามในด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับชุมชนคือภายในบริเวณวัดโคศคารามมีพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นป่าชายเลน ประกอบด้วยพืชที่มีระบบรากซับซ้อนขึ้นได้ดีในป่าชายเลน เช่น รากแสม รากโกงกาง จากสภาพที่เป็นป่าเช่นนี้ทำให้มีสัตว์หลายชนิดที่พบในเขตนี้เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของอาหาร เป็นแหล่งขยายพันธุ์สัตว์และอนุบาลตัวอ่อน สัตว์ที่พบในป่าชายเลนแถบนี้ได้แก่ นกต่าง ๆ ลิง ปลาตีน ปลากะบอก ปลากะพง ปูต่างๆ หอยแมลงภู่ หอยนางรม กุ้ง ฯลฯ วัดโคศคารามจึงเป็นแหล่งที่เหมาะสมในการทัศนศึกษา และพักผ่อนหย่อนใจ ประชาชนในบริเวณใกล้เคียงได้อาศัยบริเวณดังกล่าวของวัดเป็นที่พักผ่อนและคลายเครียดได้เป็นอย่างดี บุคลากรของวัดท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นในด้านนี้ว่า

ประชาชนในละแวกนี้และจากที่อื่นๆ ได้รับประโยชน์จากป่าโกงกางที่ทางวัดได้อนุรักษ์นี้มาก ต้องบอกว่ามากจริงๆ เพราะมีประชาชนเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจเยอะ โดยเฉพาะในช่วงวันหยุดหรือเทศกาลสำคัญต่างๆ

โดยสรุปแล้วบทบาทและกิจกรรมด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของวัดสังฆทานและวัดโคศคารามเป็นบทบาทที่ต่อเนื่องจากบทบาทการเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เพราะสภาพแวดล้อมและลักษณะของทั้งสองวัดโดยรวมแล้วต่างเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม เนื่องจากสภาพโดยรอบวัดร่มรื่นไปด้วยพรรณไม้และลักษณะทางธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดโคศคาราม จึงส่งผลให้ประชาชนในชุมชนได้มาพักผ่อนหย่อนใจด้วย ซึ่งทั้งสองวัดไม่ได้มีข้อแตกต่างกันด้านของวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชน จะต่างกันก็เฉพาะใน

ส่วนของสภาพความเป็นธรรมชาติภายในบริเวณวัดที่มีความเป็นธรรมชาติมากหรือน้อยเท่านั้น ปัญหาในการปฏิบัติบทบาทในด้านนี้คือ การไม่ได้รับความร่วมมือในการดูแลรักษาธรรมชาติภายในบริเวณวัด ซึ่งทั้งสองวัดได้ประสบปัญหาเช่นนี้เหมือนกัน

ข้อสรุปประเด็นต่างๆ จากการสัมภาษณ์บุคลากรที่อยู่ในวัดทั้ง 4 กลุ่มเกี่ยวกับบทบาทที่วัดปฏิบัติต่อชุมชน

จากการให้สัมภาษณ์ของบุคลากรที่อยู่ในวัด เมื่อมองโดยภาพรวมแล้ว จะเห็นว่ากิจกรรมในแต่ละบทบาทที่วัดทั้ง 4 กลุ่มได้ปฏิบัติส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน แม้ว่าวัดในแต่ละกลุ่มจะมีบทบาทหลักที่เน้นปฏิบัติแตกต่างกันไป แต่บทบาทอื่นๆ ที่เป็นบทบาทที่วัดทั้งหลายพึงปฏิบัติต่อชุมชน ก็พบว่าวัดทั้งกลุ่ม 4 กลุ่มตัวอย่างได้ดำเนินการโดยทั้งสิ้น เพียงแต่วัดในแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกันในระดับของความเข้มข้น และความหลากหลายในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่สืบเนื่องอยู่ในแต่ละบทบาทที่ปฏิบัติต่อชุมชน

นอกจากนี้จากความคิดเห็นของบุคลากรในวัดทั้ง 4 กลุ่มที่ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่วัดของตนได้ปฏิบัติต่อชุมชน สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ว่า ส่วนใหญ่บุคลากรของวัดก็มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันว่าวัดของตนได้ปฏิบัติบทบาทในด้านต่างๆ พอสมควร ทั้งนี้บทบาทในแต่ละด้านจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยอย่างอื่นรวมด้วย ไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดของวัดเองหรือข้อจำกัดที่เป็นปัจจัยร่วมทางสังคมด้วย

ส่วนประเด็นต่างๆ ที่วัดทั้ง 4 กลุ่มได้ปฏิบัติอยู่พบว่าประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทในด้านต่างๆ ทั้งส่วนที่คล้ายกันและแตกต่างกันคือ

1. จากการสัมภาษณ์บุคลากรของวัดทั้ง 4 กลุ่ม พบว่า ลักษณะของข้อปฏิบัติต่างๆ อาจจะมีการแตกต่างกันไปตามแต่หลักปฏิบัติที่วัดในแต่ละกลุ่มได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกันในสิ่งดังต่อไปนี้

1.1 วัดในแต่ละกลุ่มเมื่อจะดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ จะมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจจะไม่ได้มีการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐในทุกกิจกรรม แต่ส่วนใหญ่แล้ว หากเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรง เช่นด้านการสงเคราะห์ หรือด้านการศึกษา ก็จะมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ โดยตลอด นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐได้เข้ามามีส่วนในการกำหนดหรือดำเนินโครงการต่างๆ ในบางวัดค่อนข้างมากพอสมควร

1.2 นอกจากจะมีการติดต่อประสานกับหน่วยงานของรัฐแล้ว โดยส่วนมากทุกวัดจะมีกลุ่มประชาชนเข้าไปช่วยดูแลบริหารกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของวัดด้วย บุคลากรของวัดที่เป็นประชาชนนั้นมีทั้งส่วนที่เข้าไปช่วยงานด้วยความสมัครใจและมีบางส่วนที่ได้รับค่าตอบแทนจากทางวัดด้วย

1.3 จากการสัมภาษณ์บุคลากรในวัดทั้ง 4 กลุ่มพบว่า ทุกวัดไม่ได้เน้นที่จะให้มีการประชาสัมพันธ์ถึงกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดอย่างเป็นกิจลักษณะ ส่วนใหญ่จะเป็นการติดป้ายเอาไว้ภายในบริเวณวัดหรือหากจะเป็นนอกวัดก็อยู่ในขอบเขตที่ประชาชนในละแวกใกล้เคียงกับวัดได้รับทราบเท่านั้นเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสื่ออื่นๆ เช่นวิทยุหรือโทรทัศน์ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยปฏิบัติ

2. ในการบริหารงานของวัดทั้ง 4 กลุ่มส่วนใหญ่จะประสบปัญหาคล้ายๆ กันในด้านที่เกี่ยวกับงบประมาณในการดำเนินงาน และในเรื่องของบุคลากรที่มีประสิทธิภาพมาช่วยในการบริหารจัดการต่างๆ

3. ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในวัดทั้ง 4 กลุ่มมีข้อแตกต่างกันในหลายด้านอันสืบเนื่องมาจากความแตกต่างของกิจกรรมที่ปฏิบัติคือ

3.1 ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนโดยตรงและโดยทางอ้อม ส่วนใหญ่ในแต่ละวัดจะใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมค่อนข้างจะแตกต่างกันไป ในบางวัดมีการดำเนินกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมหลักของวัดค่อนข้างมาก ในขณะที่กิจกรรมคล้ายกันนี้บางวัดอาจจะปฏิบัติในช่วงเวลาสั้นๆ เช่นกิจกรรมในการช่วยเหลือชุมชน บางวัดอาจจะการดำเนินโครงการโดยใช้ระยะเวลาหลายปี ในขณะที่บางวัดอาจจะใช้เวลาไม่นานในการดำเนินกิจกรรมนั้น

3.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ที่วัดปฏิบัติ พบว่าในแต่ละวัดมีความแตกต่างกันพอสมควรทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปฏิบัติของวัดในแต่ละกลุ่มเป็นหลัก เช่น วัดที่เน้นพัฒนาสังคม พบว่ามีประชาชนในกลุ่มผู้ใช้แรงงานเข้ามามีส่วนร่วมด้วยค่อนข้างมาก ในขณะที่กลุ่มวัดที่สถานศึกษาของพระสงฆ์อยู่แทบจะไม่มีประชาชนกลุ่มดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมของวัดนัก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีประเด็นต่างๆ ที่อาจจะแตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัยต่างๆ แต่จากการสัมภาษณ์บุคลากรทั้งหมดที่อยู่ในวัดทั้ง 4 กลุ่มก็พบว่า โดยภาพรวมๆ แล้ว ทุกวัดพยายามจะเข้าไปมีส่วนในการดูแลชุมชนและสังคมเช่นเดียวกับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ เพียงแต่มีเหตุปัจจัยต่างๆ ทั้งจากปัจจัยของวัดเองและปัจจัยภายนอกทำให้วัดเข้ามาทำหน้าที่ตรงนี้ได้ไม่เต็มที่

4.2 ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัด

ในการนำเสนอผลการวิจัยความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัดนั้น ผู้วิจัยได้จำแนกผลการวิจัยออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นผลการวิจัยด้านข้อมูลส่วนตัว ซึ่งผู้วิจัยได้จัดข้อมูลส่วนตัวของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 8 วัดรวมอยู่ในตารางเดียวกัน

ตอนที่ 2 เป็นผลการวิจัยความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัด โดยผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยของแต่ละวัดออกเป็น 3 เรื่องคือ กิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด ความคิดเห็นต่ออบทบาทของวัดและ ความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด โดยแบ่งวัดออกตามประเภทบทบาทและกิจกรรมที่วัดในแต่ละกลุ่มเน้นปฏิบัติต่อชุมชนเป็นหลักคือ

1. วัดที่มีสถานศึกษาของพระสงฆ์อยู่ในวัด ได้แก่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และ วัดบวรนิเวศวิหาร
2. วัดที่มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าภายในวัด ได้แก่ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

3. วัดที่เน้นพัฒนาสังคม ได้แก่ วัดสวนแก้ว และ วัดธรรมมงคล

4. วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดสังฆทาน และ วัดอโศการาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว (ดูตารางที่ 1 ในภาคผนวกที่ 1)

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 8 วัดเป็นชายและหญิงในอัตราส่วนที่เท่าๆ กัน ทั้ง 3 กลุ่มคือ กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่รอบวัด กลุ่มประชาชนที่ไปวัดและกลุ่มประชาชนทั่วไป

อายุของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 8 วัดพบว่าในกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่รอบวัดส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 30 – 39 ปี และ ช่วง 40 – 49 ปี ในกลุ่มประชาชนที่ไปวัดส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 30 – 39 ปี และประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 30 – 39 ปี

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 8 วัดพบว่าทั้ง 3 กลุ่มประชาชนคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบวัด กลุ่มประชาชนที่ไปวัดและกลุ่มประชาชนทั่วไปมีส่วนของผู้มีสถานภาพโสดและสถานภาพแต่งงานในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน

การศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 8 วัดพบว่า ทั้ง 3 กลุ่มประชาชนคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบวัด กลุ่มประชาชนที่ไปวัดและกลุ่มประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ใน 3 ระดับ คือระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 8 วัด พบว่าทั้ง 3 กลุ่มประชาชนคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบวัด กลุ่มประชาชนที่ไปวัดและกลุ่มประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่มีอาชีพ เป็นผู้รับใช้แรงงาน เป็นแม่บ้านพ่อบ้าน และนักเรียน นิสิต นักศึกษา

รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 8 วัดพบว่าทั้ง 3 กลุ่มประชาชนคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบวัด กลุ่มประชาชนที่ไปวัดและกลุ่มประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่จะมีรายได้อยู่ใน 2 ช่วงคือ ต่ำกว่า 5,000 บาท และอยู่ในช่วง 5,001 – 10,000 บาท

สถานภาพทางสังคมของผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 8 วัดพบว่าทั้ง 3 กลุ่มประชาชนคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบวัด กลุ่มประชาชนที่ไปวัดและกลุ่มประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม / สมาคมใดเลย

จากข้อมูลส่วนตัวในข้างต้นมีประเด็นที่เกี่ยวข้องถึงความคิดเห็นของประชาชนดังต่อไปนี้คือ

1. ประชาชนที่มีช่วงอายุในระดับต่างๆ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของวัดต่อชุมชนในปัจจุบันในระดับที่แตกต่างกันคือ กลุ่มประชาชนที่มีอายุอยู่ในช่วง ที่ต่ำกว่า 20 ปี และช่วง 20 – 29 ปี ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของวัดต่อชุมชนในด้านลบมากนัก นอกจากนี้ความคิดเห็นมักจะสอดคล้องไปตามกลุ่มหรือสังคมที่ตนเองสมาคมอยู่ ถ้าความคิดเห็นส่วนใหญ่เป็นเช่นไร สมาชิกในกลุ่มก็จะมีความคิดเห็นเช่นนั้น ส่วนประชาชนในกลุ่มอายุ 30 – 39 ปี และ 40 – 49 ปี ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นเป็นของตัวเอง และเป็นกลุ่มที่แสดงความคิดเห็นมากที่สุด ทิศทางของความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของวัดต่อชุมชนในปัจจุบันส่วนใหญ่จะปรากฏออกมาในด้านลบมากกว่าด้านบวก ในขณะที่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ อยู่ในช่วง 50 – 59 ปี และกลุ่ม อายุ 60 ปี ขึ้นไป โดยรวมแล้วความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของวัดต่อชุมชนในปัจจุบันจะอยู่ก้ำกึ่งระหว่างด้านลบ และด้านบวก และไม่ค่อยจะแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร

นอกจากนี้พบว่าวัดในแต่ละกลุ่มมีประชาชนเข้ามาในวัดแตกต่างกันตามอายุด้วยคือ

- 1.1 วัดที่มีสถานศึกษาของพระสงฆ์อยู่ในวัด มีกลุ่มประชาชนที่เข้ามาวัดมากที่สุดอยู่ในช่วงอายุ 30 – 39 ปี และ 40 – 49 ปี
- 1.2 วัดที่มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าอยู่ในวัด มีกลุ่มประชาชนที่เข้ามาวัดมากที่สุดอยู่ในช่วง 20 – 29 และ 40 – 49 ปี
- 1.3 วัดที่เน้นพัฒนาสังคม มีกลุ่มประชาชนที่เข้ามาวัดมากที่สุดอยู่ในช่วง 20 – 29 ปี และ 30 – 39 ปี
- 1.4 วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม มีกลุ่มประชาชนที่เข้ามาวัดมากที่สุดอยู่ในช่วง 30 – 39 ปี และ 40 – 49 ปี

สาเหตุที่มาร่วมวัดนั้น ผู้วิจัยสรุปรวมทั้งหมด 8 วัด เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามมาร่วมวัดด้วยสาเหตุที่ไม่ต่างกันมากนัก ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุของการมาร่วมวัดของกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละกลุ่มอายุได้ ดังนี้คือ

1. กลุ่มอายุต่ำกว่า 20 ปี จะมาร่วมวัดเพราะผู้ปกครองพามาเสียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นมาร่วมวัดเพื่อต้องการท่องเที่ยว และทำบุญบ้างตามสมควร
  2. กลุ่มอายุ 20 – 29 ปี เป็นกลุ่มที่มาร่วมวัดเพราะเพื่อนหรือกลุ่มที่ตัวเองสังกัดอยู่พามา ส่วนใหญ่จะมาร่วมวัดเพื่อทำบุญ เนื่องในโอกาสสำคัญๆ หรือในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น ทำบุญวันเกิด วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น
  3. กลุ่มอายุ 30 – 39 ปี สาเหตุที่มาร่วมวัดส่วนใหญ่จะมาทำธุระ หรือกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับวัดโดยตรง และที่เกี่ยวกับวัดโดยอ้อม เช่น มาค้าขาย มางานศพ เป็นต้น นอกจากนั้นก็มาทำบุญตามโอกาสอันควร
  4. กลุ่มอายุ 40 – 49 ปี กลุ่มอายุ 50 –59 ปี และ กลุ่มอายุ 60 ปี ทั้ง 3 กลุ่มอายุดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มาร่วมวัดด้วยจุดประสงค์ที่คล้ายกัน ส่วนใหญ่มาทำบุญที่วัด ถือศีลปฏิบัติธรรม มาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด เช่น มาช่วยงานวัด นอกจากนั้นก็มาทำธุระในวัด เช่น มาศึกษาธรรม มาติดต่อธุระกับพระในวัด เป็นต้น
2. สถานภาพของผู้ที่เป็นโสด ส่วนใหญ่แล้วไม่ค่อยจะมีคำวิจารณ์ต่อบทบาทของวัดต่อชุมชนในปัจจุบันมากนัก ในขณะที่ผู้ที่สถานภาพแต่งงานค่อนข้างจะมีความคิดเห็นรอบยอด และมีความเด่นชัดในแต่ละประเด็นที่แสดงความคิดเห็น
3. กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่อชุมชนในปัจจุบันที่ไม่หลากหลายนัก และมีทั้งกลุ่มที่มีความคิดเห็นด้านบวกและด้านลบในลักษณะที่ไม่ค่อยแตกต่างกัน ในขณะที่กลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมขึ้นไป ความคิดเห็นค่อนข้างจะกระจาย หลากหลาย และเป็นไปในด้านลบมากกว่าด้านบวก และเป็นกลุ่มที่มีข้อเสนอแนะให้แก่วัดได้ไปแก้ไขและปรับปรุงมากที่สุด
4. อาชีพของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีอิทธิพลมากนักในส่วนของความคิดเห็น จะมีข้อแตกต่างน้อยคือกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ไม่ค่อยมีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในปัจจุบันเท่าที่ควร และความคิดเห็นส่วนใหญ่จะเป็นด้านบวกมากกว่าด้านลบ
5. รายได้และสถานภาพทางสังคม ของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าส่วนใหญ่ไม่ได้มีผลต่อความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดต่อชุมชนในปัจจุบัน เท่าไรนัก

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัด

1. **ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัดที่มีสถานศึกษาของพระสงฆ์ในวัด** ได้แก่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และ วัดบวรนิเวศวิหารในด้านกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด ด้านความคิดเห็นต่อบทบาทของวัด และ ด้านความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด

1.1 **ด้านกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด** (ดูตาราง 2 และ 3 ในภาคผนวกที่ 2) จากตารางที่ 2 และ 3 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดมหาธาตุฯที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดมหาธาตุฯส่วนใหญ่ สวดมนต์ไม่ค่อยบ่อย และไม่เคยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้ได้แก่ การตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และไม่เคยทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดมหาธาตุฯ ในขณะที่ประชาชนรอบวัดบวรนิเวศวิหารที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดบวรนิเวศวิหารพบว่าส่วนใหญ่มีการกระทำ

กิจกรรมที่ไม่ได้แตกต่างจากวัดมหาธาตุเลยคือ สวดมนต์และตักบาตรไม่ค่อยบ่อย นอกจากนั้นไม่เคยทำกิจกรรมดังนี้ได้แก่ นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และไม่เคยทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหาร เช่นกัน

2. ประชาชนไปวัดมหาธาตุที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดมหาธาตุส่วนใหญ่จะกระทำกิจกรรมดังต่อไปนี้ไม่ค่อยบ่อยนักคือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ นอกจากนี้กิจกรรมที่ไม่เคยทำเลย คือ การสนทนาธรรม การร่วมพิธีทางศาสนา และการทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดมหาธาตุ ในขณะที่ประชาชนไปวัดบวรนิเวศวิหารที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดบวรนิเวศวิหารพบว่าส่วนใหญ่ไม่ค่อยแตกต่างกับประชาชนที่ไปวัดมหาธาตุ คือ ไม่ค่อยสวดมนต์ และ ตักบาตร ส่วนกิจกรรมที่ไม่เคยทำเลย คือนั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และการทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหาร

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดมหาธาตุส่วนใหญ่ไม่เคยทำกิจกรรมทั้งหมดเลยคือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดมหาธาตุ ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดบวรนิเวศวิหารพบว่าส่วนใหญ่ไม่ได้มีความแตกต่างกันเลยกับประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดมหาธาตุ คือไม่เคยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหาร

โดยสรุปแล้วจะเห็นว่าประชาชนทั้ง 3 กลุ่ม มีเพียงกลุ่มประชาชนที่ไปวัดเท่านั้นที่กระทำกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และวัดบวรนิเวศวิหาร แต่ก็กระทำไม่ค่อยบ่อย กิจกรรมที่ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ปฏิบัติคือการสวดมนต์และการตักบาตร ในขณะที่กิจกรรมอื่นๆ ที่เหลือส่วนใหญ่จะไม่เคยปฏิบัติ ส่วนประชาชนกลุ่มรอบวัดและกลุ่มประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่จะไม่ค่อยกระทำกิจกรรมใดๆ เลย

1.2 ความคิดเห็นต่อบทบาทของวัด (ดูตารางที่ 4 และ 5 ในภาคผนวก 3) จากตารางที่ 4 และ 5 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดมหาธาตุที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดมหาธาตุส่วนใหญ่คิดว่าวัดมหาธาตุ มีบทบาทมากในด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรมและด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทที่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านเป็นสถานสงเคราะห์ และด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทที่อยู่ในระดับน้อยได้แก่ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และบทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทที่ไม่มีเลยได้แก่ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

ในขณะที่ประชาชนรอบวัดบวรนิเวศวิหารที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหารส่วนใหญ่คิดว่าวัดบวรนิเวศวิหารมีบทบาทในระดับที่มากได้แก่บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่าง ส่วนบทบาทที่อยู่ในระดับปานกลางคือ เป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทที่อยู่ในระดับน้อยคือบทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้ง

ข่าวสาร ส่วนบทบาทที่ไม่มีเลยได้แก่ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2. ประชาชนไปวัดมหาธาตุที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดมหาธาตุส่วนใหญ่คิดว่าวัดมหาธาตุ มีบทบาทในระดับที่มากที่สุดคือ ด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรมมาก และบทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทที่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทที่อยู่ในระดับน้อยได้แก่ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน ส่วนบทบาทที่ไม่มีได้แก่ บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

ในขณะที่ประชาชนที่ไปวัดบวรนิเวศวิหารตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหารส่วนใหญ่คิดว่าวัดบวรนิเวศวิหารมีบทบาทในระดับมากที่สุดคือ ด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทที่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทที่อยู่ในระดับที่น้อยคือ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ส่วนบทบาทที่ไม่มีเลยได้แก่ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดมหาธาตุส่วนใหญ่คิดว่าวัดมหาธาตุ มีบทบาทมากในเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทที่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ บทบาทด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทที่มีน้อยได้แก่ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร ส่วนบทบาทที่ไม่มีได้แก่ ด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหารส่วนใหญ่คิดว่าวัดบวรนิเวศวิหารมีบทบาทปานกลางในด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ และบทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทที่อยู่ในระดับน้อยได้แก่ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร ส่วนบทบาทที่ไม่มีเลยได้แก่ ด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน

โดยสรุปแล้วกลุ่มประชาชนทั้ง 3 กลุ่มที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในด้านต่างๆ ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดบวรนิเวศวิหารปฏิบัติอยู่ พบว่าโดยส่วนใหญ่คิดว่าบทบาทที่ทั้งสองวัดยังเป็นอยู่ค่อนข้างเห็นชัดเจนคือบทบาทด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรมและ เป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ เห็นได้จากที่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าบทบาทดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลางถึงระดับที่มาก ในขณะที่บทบาทในด้านอื่นๆ นั้นพบว่าแทบจะไม่มีปรากฏอยู่ในทั้งสองวัดเลยหรือมีก็อยู่ในระดับที่น้อย

1.3 ความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด (ดูตารางที่ 6 และ 7 ในภาคผนวกที่ 4) จากตารางที่ 6 และ 7 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดมหาธาตุฯ ส่วนใหญ่พึงพอใจอยู่ในระดับต่างๆ กันคือพอใจในระดับมากได้แก่สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ ในระดับปานกลางได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในวัด การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา และการจัดอบรมจริยธรรม ในระดับน้อยคือ การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และในระดับที่น้อยที่สุดคือ การให้บริการในด้านต่างๆ

ในขณะที่ประชาชนรอบวัดบวรนิเวศวิหารที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหารพบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้ในระดับปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

2. ประชาชนไปวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้อยู่ในระดับปานกลางคือสภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

ในขณะที่ประชาชนไปวัดบวรนิเวศวิหารที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหารพบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมากคือ สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ และสภาพแวดล้อมภายในวัด พึงพอใจในระดับปานกลางได้แก่ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ อยู่ในระดับมากคือ สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ และการจัดกิจกรรมทางศาสนา มีความพึงพอใจในระดับปานกลางได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในวัด การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดบวรนิเวศวิหารพบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้อยู่ในระดับปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

โดยสรุปแล้วประชาชนกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 3 กลุ่ม ที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อสภาพต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อมองโดยภาพรวมแล้วประชาชนรอบวัดบวรนิเวศฯ จะมีความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ภายในวัดบวรนิเวศฯ อยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ประชาชนรอบวัดมหาธาตุฯ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับตั้งแต่ที่น้อยที่สุด ถึงระดับที่มาก ส่วนประชาชนไปวัดและประชาชนทั่วไปพบว่าส่วนใหญ่จะพึงพอใจต่อสภาพต่างๆ ของทั้งสองวัดไม่ค่อยแตกต่างกันคืออยู่ในระดับปานกลางเสียเป็นส่วนมาก

จากกิจกรรมที่กลุ่มประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มกระทำเมื่อไปวัดมหาธาตุฯ และวัดบวรนิเวศฯ รวมถึงความคิดเห็นต่อบทบาทที่ทั้งสองวัดปฏิบัติอยู่ และความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ภายในทั้งสองวัด สามารถสรุปภาพรวมๆ ได้ดังนี้คือ

1. กิจกรรมที่ประชาชนกระทำเป็นส่วนใหญ่ จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นหลักซึ่งพบว่ามีการปฏิบัติอยู่ทั้งสองวัดเหมือนกันๆ ซึ่งกิจกรรมที่กระทำดังกล่าวจะเน้นความเป็นอยู่ของพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ได้แก่ การทำบุญ ตักบาตร พิธีกรรมที่นอกเหนือจากนั้นจะกระทำไม่ค่อยบ่อย และกระทำตามโอกาสอำนวย นอกจากนี้มีกิจกรรมบางอย่างที่ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งได้กระทำภายในวัดแต่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่วัดปฏิบัติคือการใช้พื้นที่ของวัดในการกระทำกิจกรรมอื่น ๆ คือ การตั้งโต๊ะขายของ และเข้ามาจอดรถยนต์ภายในวัด

2. จากกิจกรรมที่ประชาชนกระทำอยู่ในทั้งสองวัด มีผลให้ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มองความคิดเห็นต่อบทบาทของทั้งสองวัดอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ในวัดเท่าไหร่นักดังที่ผู้ตอบแบบสอบถามท่านหนึ่งที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดได้กล่าวว่า

ถ้าจะให้ตอบว่าบทบาทต่างๆ ที่วัด ปฏิบัติอยู่นี้มากน้อยแค่ไหน ก็คงตอบยากเหมือนกัน เพราะเราไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับคลุกคลีด้วย บางบทบาทพระสงฆ์ในวัดท่านก็คงทำ แต่เราอาจจะไม่ทราบกับท่าน คิดว่าบทบาทต่างๆ น่าจะอยู่ในระดับปานกลางนะ อันนี้ตอบแบบกว้างๆ

3. ความพึงพอใจของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ประชาชนรอบวัดส่วนใหญ่จะมีความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ของทั้งสองวัดอยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนทั้ง 3 กลุ่ม ในขณะที่ประชาชนไปวัดจะเป็นกลุ่มที่พึงพอใจสิ่งต่างๆ อยู่ในระดับปานกลางถึงมาก ส่วนประชาชนทั่วไปจะเป็นกลุ่มที่ประนีประนอมคือ มีความพึงพอใจแทบจะทุกๆ ด้านของทั้งสองวัดอยู่ในระดับปานกลาง

2. **ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัดที่มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าภายในวัด** ได้แก่ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และวัดสระเกศราชวรมหาวิหารในด้านกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด ด้านความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดและ ด้านความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด

2.1 **ด้านกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด** (ดูตารางที่ 8 และ 9 ในภาคผนวกที่ 5) จากตารางที่ 8 และ 9 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในเบญจมบพิตรส่วนใหญ่ไม่เคยทำกิจกรรมดังนี้ คือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ ร่วมพิธีทางศาสนา การสนทนาธรรมและทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ในขณะที่ประชาชนรอบวัดสระเกศราชวรมหาวิหารที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารพบว่าส่วนใหญ่ไม่ค่อยแตกต่างกับประชาชนรอบวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม คือส่วนใหญ่สวดมนต์ และตักบาตรไม่ค่อยบ่อย ส่วนกิจกรรมดังต่อไปนี้จะไม่เคยกระทำเลยคือ นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด

2. ประชาชนไปวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามส่วนใหญ่ พบว่า กระทำกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ไม่ค่อยบ่อยเลย คือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา ทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด ในขณะที่ประชาชนไปวัดสระเกศราชวรมหาวิหารที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารพบว่าส่วนใหญ่จะคล้ายกับประชาชนไปวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามคือ สวดมนต์ ตักบาตร ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดไม่ค่อยบ่อย และไม่เคยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามพบว่าส่วนใหญ่ ไม่ค่อยสวดมนต์ และไม่เคยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา ทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสระเกศราชวรมหาวิหารพบว่าส่วนใหญ่สวดมนต์และตักบาตร ไม่ค่อยบ่อย และไม่เคยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนาและทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด

โดยสรุปแล้วจะพบว่ากลุ่มประชาชนทั้ง 3 กลุ่ม ที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามและสระเกศราชวรมหาวิหารส่วนใหญ่เมื่อมาวัดทั้งสองวัดดังกล่าวจะสวดมนต์ และร่วมกิจกรรมทางศาสนาของวัดเป็นส่วนใหญ่แต่ก็กระทำไม่ค่อยบ่อย กิจกรรมประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่เคยทำเลยคือ การกรณังสมาธิ การรักษาศีล การฟังเทศน์ การศึกษาธรรมะ การสนทนาธรรม และการทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด

2.2 ความคิดเห็นต่อบทบาทของวัด (ดูตารางที่ 10 และ 11 ในภาคผนวกที่ 6) จากตารางที่ 10 และ 11 ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดเบญจมบพิตรส่วนใหญ่คิดว่าวัดเบญจมบพิตร มีบทบาทในระดับปานกลางได้แก่ เป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทในระดับที่น้อยได้แก่ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร ส่วนบทบาทที่ไม่มีคือ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ

ในขณะที่ประชาชนรอบวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดสระเกศส่วนใหญ่คิดว่าวัดสระเกศมีบทบาทมากในด้าน เป็นที่ประกอบพิธีกรรม และบทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่าง บทบาทที่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทที่มีน้อยได้แก่ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน และบทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทที่ไม่มีเลยได้แก่ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ และบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

2. ประชาชนไปวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดเบญจมบพิตรส่วนใหญ่คิดว่าวัดเบญจมบพิตร มีบทบาทปานกลางในด้าน เป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียน

วิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทที่มีน้อยได้แก่ ด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทที่ไม่มีคือ บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

ในขณะที่ประชาชนไปวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดสระเกศฯส่วนใหญ่คิดว่าวัดสระเกศฯเป็นที่ประกอบพิธีกรรมมาก บทบาทที่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทที่มีน้อยได้แก่ ด้านเป็นสถานสงเคราะห์ และบทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทที่ไม่มีเลยได้แก่ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดเบญจมบพิตรฯส่วนใหญ่คิดว่าวัดเบญจมบพิตรฯ เป็นที่ประกอบพิธีกรรมมาก บทบาทที่อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทที่มีน้อยได้แก่ ด้านเป็นสถานสงเคราะห์ และบทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และไม่มีบทบาทในด้านดังต่อไปนี้คือ เป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดสระเกศฯส่วนใหญ่คิดว่าวัดสระเกศฯเป็นที่ประกอบพิธีกรรมมาก บทบาทในระดับปานกลางได้แก่ ด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่มีน้อยคือ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์น้อย บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสารและบทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ ส่วนที่ไม่มีบทบาทเลยคือด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

โดยสรุปแล้วประชาชนที่ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มส่วนใหญ่คิดว่ามีบทบาทที่ทั้งสองวัดยังเป็นอยู่ค่อนข้างเห็นชัดเจนคือบทบาทด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรมและ เป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ ส่วนบทบาทในด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจอยู่ในระดับกลางๆ ส่วนบทบาทในด้านอื่นๆ นั้นแทบจะไม่มีหรือมีน้อย

2.3 ความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด (ดูตารางที่ 12 และ 13 ในภาคผนวกที่ 7) จากตารางที่ 12 และ 13 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดเบญจมบพิตรฯ ส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมภายในวัดมาก ส่วนสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ การให้บริการในด้านต่างๆ ทั้งหมดนั้นอยู่ในระดับปานกลาง

ในขณะที่ประชาชนรอบวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสระเกศฯ พบว่าส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งดังต่อไปนี้ในระดับมากได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในวัด การจัดกิจกรรมทางศาสนา และการจัดอบรมจริยธรรม ส่วนที่พึงพอใจในระดับปานกลางได้แก่สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การสอนวิปัสสนา การให้บริการในด้านต่างๆ ในส่วนที่พอใจน้อยคือ การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ

2. ประชาชนไปวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดเบญจมบพิตรสวนใหญ่พึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมภายในวัดมากที่สุด พึงพอใจต่อสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุมาก พึงพอใจในระดับปานกลางได้แก่ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ การให้บริการในด้านต่างๆ

ในขณะที่ประชาชนไปวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสระเกศฯพบว่าส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมภายในวัด การจัดกิจกรรมทางศาสนา และสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุมาก พึงพอใจในระดับปานกลางได้แก่ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ และการสอนวิปัสสนา ในระดับที่น้อยได้แก่ การจัดอบรมจริยธรรม ในระดับที่น้อยที่สุดได้แก่ การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดเบญจมบพิตรสวนใหญ่พึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมภายในวัดมากที่สุด พึงพอใจต่อสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุมาก พึงพอใจต่อสิ่งเหล่านี้ปานกลางคือ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ การให้บริการในด้านต่างๆ

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสระเกศฯพบว่าส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งดังต่อไปนี้มากที่สุด สภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ และการใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ พึงพอใจต่อสิ่งเหล่านี้ปานกลางคือ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

โดยสรุปแล้วความพึงพอใจที่ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มพึงพอใจต่อลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม และวัดสระเกศราชวรมหาวิหารในระดับที่มากที่สุดถึงระดับมากที่สุดคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด ส่วนสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ และการใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ อยู่ในระดับมาก ส่วนการจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ ทั้งหมดนั้นจะอยู่ในช่วงระดับปานกลาง ถึงระดับน้อยที่สุด

จากกิจกรรมที่กลุ่มประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มกระทำเมื่อไปวัดเบญจมบพิตรฯ และวัดสระเกศฯ รวมถึงความคิดเห็นต่อบทบาทที่ทั้งสองวัดปฏิบัติอยู่ และความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ภายในทั้งสองวัด สามารถสรุปภาพรวมๆ ได้ดังนี้คือ

1. กิจกรรมที่ประชาชนส่วนใหญ่กระทำเมื่อเข้ามาทั้งสองวัด พบว่าส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน that ปรากฏอยู่ในวัดคือการมาไหว้พระสวดมนต์ที่ประดิษฐานอยู่ในโบราณสถานเหล่านั้น นอกจากนั้นจะเป็นกิจกรรมที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่เป็นงานบุญคือ การถวายสังฆทานให้แก่พระสงฆ์ภายในวัด ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ที่นอกเหนือจากนั้นจะเป็นการมาร่วมพิธีกรรมอื่นๆ เช่น งานบวช หรืองานศพ ตลอดจนการตั้งร้านขายของในบริเวณวัด

2. ความคิดเห็นส่วนใหญ่ที่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของทั้งสองวัดพบว่าส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัดคือ กลุ่มที่มาร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่วัดส่วนใหญ่จะมีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของวัดในระดับกลางๆ ในขณะที่กลุ่มประชาชนรอบวัดที่ไม่ได้มีส่วนร่วมกิจกรรมของวัดเท่าไรนักจะเป็นกลุ่มที่มีความเห็นต่อบทบาทของทั้งสองวัดในอยู่หลายระดับ ส่วนกลุ่มประชาชนทั่วไปค่อนข้างจะมีความเห็นที่ไม่แตกต่างกันคือคิดว่าทั้งสองวัดมีบทบาทหลายบทบาทที่พอจะเห็นเด่นชัดอยู่พอสมควร และ

ส่วนใหญ่คิดว่าบทบาทต่างๆ เหล่านี้ขึ้นอยู่กับระดับปานกลาง เช่น บทบาทด้านการเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทด้านการเป็นสถานศึกษา เป็นต้น

3. ความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัดของประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ความพึงพอใจจะสอดคล้องกับกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัดรวมถึงมีความผูกพันกับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของทั้งสองวัด เช่น หากมาพักผ่อนในวัดก็มีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมวัดมาก ตลอดถึงคิดว่าวัดมีบทบาทด้านการเป็นสถานที่พักผ่อนเหมือนกัน โดยลักษณะความพึงพอใจของกลุ่มประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มต่อสิ่งที่ปรากฏอยู่ในทั้งสองวัดจะมีระดับความพึงพอใจที่ไม่ค่อยแตกต่างกันเท่าไร นัก

3. **ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัดที่เน้นพัฒนาสังคม** ได้แก่ วัดสวนแก้ว และวัดธรรมมงคล ในด้านกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด ด้านความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดและ ด้านความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด

3.1 **กิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด** (ดูตารางที่ 14 และ 15 ในภาคผนวกที่ 8) จากตารางที่ 14 และ 15 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดสวนแก้วที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสวนแก้วส่วนใหญ่จะกระทำกิจกรรมดังต่อไปนี้ไม่ค่อยบ่อยคือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดสวนแก้ว ในขณะที่ประชาชนรอบวัดธรรมมงคลที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดธรรมมงคลพบว่าส่วนใหญ่ สวดมนต์ ตักบาตรและร่วมพิธีทางศาสนาและทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดไม่ค่อยบ่อย นอกจากนั้นพบว่าส่วนใหญ่ไม่เคยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม

2. ประชาชนไปวัดสวนแก้วที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสวนแก้วส่วนใหญ่ พบว่า ฟังเทศน์และศึกษาธรรมะไม่ค่อยบ่อย ส่วนสิ่งที่ไม่เคยกระทำเลยคือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา ทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด ในขณะที่ประชาชนไปวัดธรรมมงคลที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดธรรมมงคลพบว่าส่วนใหญ่ตักบาตร ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดไม่ค่อยบ่อย และพบว่าส่วนใหญ่ไม่เคยกระทำกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ สวดมนต์ นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ และสนทนาธรรม

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสวนแก้วพบว่าส่วนใหญ่ ไม่เคยกระทำกิจกรรมทั้งหมดเลยคือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา ทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดสวนแก้ว ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดธรรมมงคลพบว่าส่วนใหญ่ไม่ได้มีความแตกต่างกันกับประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสวนแก้วคือ สวดมนต์ไม่ค่อยบ่อย ไม่เคยตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนาและทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด

โดยสรุปแล้วพบว่าทั้ง 3 กลุ่มประชาชนที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัดสวนแก้วและวัดธรรมมงคลส่วนใหญ่ กิจกรรมที่กระทำแต่ไม่ค่อยบ่อย คือการสวดมนต์ และการตักบาตร ส่วนการนั่งสมาธิ การรักษาศีล การฟังเทศน์ การศึกษาธรรมะ การสนทนาธรรม การร่วมพิธีทางศาสนาและการทำงานกิจกรรมต่างๆ ของวัดทั้งหมดนั้นแทบจะไม่เคยกระทำเลย

เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ มีบทบาทดังต่อไปนี้ นั่นคือ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

โดยสรุปแล้วความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนทั้ง 3 กลุ่มที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทที่วัดสวนแก้วและวัดธรรมมงคลปฏิบัติอยู่พบว่าส่วนใหญ่คิดว่าทั้งสองวัดมีบทบาทที่ปรากฏอยู่ชัดเจนคือ บทบาทด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสารทั้งหมดนั้นเป็นบทบาทที่ไม่มีแล้วหรือมีน้อยมาก

3.3 ความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด (ดูตารางที่ 18 และ 19 ในภาคผนวกที่ 10) จากตารางที่ 18 และ 19 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดสวนแก้วที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสวนแก้วส่วนใหญ่พึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมทางศาสนา มาก พึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

ในขณะที่ประชาชนรอบวัดธรรมมงคลที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดธรรมมงคลส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุมาก ส่วนสิ่งอื่นพอใจในระดับปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม และการให้บริการในด้านต่างๆ มีความพึงพอใจต่อการให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ น้อย

2. ประชาชนไปวัดสวนแก้วที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสวนแก้วส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมภายในวัดมาก พึงพอใจต่อสิ่งต่อไปนี้ปานกลางคือ สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ การให้บริการในด้านต่างๆ

ในขณะที่ประชาชนไปวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดธรรมมงคลส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุและการใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ มาก พึงพอใจต่อสิ่งดังต่อไปนี้ปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ การให้บริการในด้านต่างๆ

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสวนแก้วส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งต่อไปนี้ในระดับปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา และการให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ นอกจากนี้มีความพึงพอใจการจัดอบรมจริยธรรมน้อย ส่วนความพึงพอใจต่อการให้บริการในด้านต่างๆ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดธรรมมงคล ส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ในวัดในระดับที่มากคือ สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ ยกเว้นความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมภายในวัดอยู่ในระดับปานกลาง

โดยสรุปแล้วพบว่ากลุ่มประชาชนที่ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัดสวนแก้วและวัดธรรมมงคล ส่วนใหญ่จะพึงพอใจสภาพแวดล้อมภายในวัด การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ ทั้งหมดนั้นอยู่ในระดับมาก ส่วนการให้บริการในด้านต่างๆ อยู่ในระดับปานกลาง และความพึงพอใจต่อสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุอยู่ในระดับมาก

จากกิจกรรมที่กลุ่มประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มกระทำเมื่อไปวัดธรรมมงคล และวัดสวนแก้ว รวมถึงความคิดเห็นต่อบทบาทที่ทั้งสองวัดปฏิบัติอยู่ และความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ภายในทั้งสองวัด สามารถสรุปภาพรวมๆ ได้ดังนี้คือ

1. กิจกรรมที่กลุ่มประชาชนที่ตอบแบบสอบถามกระทำเมื่อไปทั้งสองวัดพบว่ามีกิจกรรมที่กระทำหลายอย่าง ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่น ๆ ที่วัดปฏิบัติ นอกจากนี้มีการร่วมทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับทางวัดโดยตรง เช่น การมาฝึกอบรมอาชีพของกรุงเทพมหานครที่จัดร่วมกับวัดธรรมมงคล รวมไปถึงการตั้งโต๊ะขายของภายในบริเวณวัด เป็นต้น

2. ความคิดเห็นต่อบทบาทของทั้งสองวัด กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะให้ความคิดเห็นตามกิจกรรมที่ตนเองเข้าร่วมกับทางวัดเป็นหลัก เช่น กลุ่มที่มาฝึกอาชีพจะให้ความคิดเห็นที่วัดมีบทบาทในด้านเป็นสถานสงเคราะห์และพัฒนาชุมชนมาก ส่วนบทบาทในด้านอื่นจะเป็นความคิดเห็นในระดับกลาง สาเหตุอาจจะมาจากความไม่แน่ใจในกิจกรรมที่ทางวัดปฏิบัติอยู่ทั้งหมด เนื่องจากไม่ได้เข้ามาคลุกคลีด้วย ดังที่มีผู้ตอบแบบสอบถามท่านหนึ่งกล่าวว่า

สำหรับตนเองแล้วจะมาเรียนฝึกอาชีพของกทม. เฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ ส่วนใหญ่เรียน ๆ แล้วก็รีบกลับบ้าน เพราะมีภาระกิจเยอะ เลยไม่ค่อยได้สนใจในรายละเอียดว่าวัดท่านทำกิจกรรมด้านไหนบ้าง แต่พอจะรู้อ่างแต่ไม่ทราบว่าท่านทำมากน้อยแค่ไหน

3. ความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในทั้งสองวัดส่วนใหญ่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มจะมีความพึงพอใจ อยู่ในระดับที่ไม่ค่อยแตกต่างกัน โดยความพึงพอใจจะไม่ค่อยสอดคล้องกับกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัดนัก โดยเฉพาะกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นประชาชนทั่วไปบางส่วนจะให้ความสนใจในข้อปฏิบัติของวัดเป็นเกณฑ์ในการแสดงความคิดเห็น ดังคำกล่าวของผู้ตอบแบบสอบถามท่านหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มประชาชนทั่วไปที่กล่าวว่า

นานๆ จะเข้าไปวัดธรรมมงคลที่ แต่ก็พอจะทราบที่วัดท่านมีกิจกรรมที่น่าสนใจหลายอย่าง คิดว่ากิจกรรมเหล่านั้นพระท่านคงจะจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก เพราะเจ้าอาวาสท่านก็เป็นสายพระปฏิบัติกัมมัฏฐาน ท่านคงจะดำเนินการด้านช่วยเหลือสังคม อันนี้คือความเข้าใจนะ แต่คิดว่าคงเข้าใจไม่ผิด

4. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดสังฆทาน และวัดอโศการามในด้านกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด ด้านความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดและ ด้านความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด

4.1 กิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัด (ดูตารางที่ 20 และ 21 ในภาคผนวกที่ 11) จากตารางที่ 20 และ 21 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดสังฆทานที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสังฆทานส่วนใหญ่สวดมนต์ ฟังเทศน์ และตักบาตรไม่ค่อยบ่อย นอกจากนั้นไม่เคยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ นั่งสมาธิ รักษาศีล ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดสังฆทาน ในขณะที่ประชาชนรอบวัดอโศการามที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดอโศการามส่วนใหญ่สวดมนต์ และตักบาตรบ่อยมาก นั่งสมาธิ และฟังเทศน์ ไม่ค่อยบ่อย และส่วนใหญ่ไม่เคยทำกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ รักษาศีล ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด

2. ประชาชนไปวัดสังฆทานที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสังฆทานส่วนใหญ่จะทำกิจกรรมดังต่อไปนี้ไม่ค่อยบ่อย คือ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ตักบาตร รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดสังฆทาน ในขณะที่ประชาชนไปวัดอโศการามที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดอโศการามส่วนใหญ่จะมีการกระทำที่คล้ายกับประชาชนไปวัดสังฆทานคือ กระทำกิจกรรมดังต่อไปนี้ไม่ค่อยบ่อยคือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนาและทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดสังฆทานส่วนใหญ่ไม่เคยกระทำกิจกรรมดังต่อไปนี้คือ สวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดสังฆทาน

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่กระทำในวัดอโศการามส่วนใหญ่ไม่ได้มีความแตกต่างกับวัดสังฆทานคือ ไม่เคยสวดมนต์ ตักบาตร นั่งสมาธิ รักษาศีล ฟังเทศน์ ศึกษาธรรมะ สนทนาธรรม ร่วมพิธีทางศาสนา และทำกิจกรรมต่างๆ ของวัดสังฆทาน

โดยสรุปแล้วประชาชนที่ตอบแบบสอบถามในกลุ่มรอบวัดและกลุ่มไปวัดของวัดสังฆทานและวัดอโศการาม พบว่าส่วนใหญ่จะสวดมนต์ ตักบาตรในระดับที่ไม่ค่อยบ่อยจนถึงบ่อยมาก ส่วนการนั่งสมาธิ การรักษาศีล การฟังเทศน์ การศึกษาธรรมะ การสนทนาธรรม การร่วมพิธีทางศาสนา และการทำกิจกรรมต่างๆ ของทั้งสองวัดจะอยู่ในระดับที่ไม่เคยเลยจนถึงระดับไม่ค่อยบ่อย ส่วนกลุ่มประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่จะไม่เคยทำกิจกรรมทั้งหมดในข้างต้นของทั้งสองวัดเลย

4.2 ความคิดเห็นต่อบทบาทของวัด (ดูตารางที่ 22 และ 23 ในภาคผนวกที่ 12) จากตารางที่ 22 และ 23 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดสังฆทานที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดสังฆทานส่วนใหญ่คิดว่าวัดสังฆทานเป็นที่ประกอบพิธีกรรมมาก ส่วนบทบาทในด้านดังต่อไปนี้อยู่ในระดับปานกลางคือ เป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยาและบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสารเหล่านี้เป็นบทบาทที่มีน้อย สำหรับบทบาทที่ไม่มีเลยคือ บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ในขณะที่ประชาชนรอบวัดอโศการามที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดอโศการามส่วนใหญ่คิดว่าวัดอโศการามมีบทบาทดังต่อไปนี้ปานกลางคือ เป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยาทั้งหมดนั้นเป็นบทบาทที่มีน้อย ส่วนบทบาทที่ไม่มีคือบทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ

2. ประชาชนไปวัดสังฆทานที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดสังฆทานส่วนใหญ่คิดว่าวัดสังฆทานมีบทบาทต่อไปนี้ปานกลางคือ บทบาทด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทที่มีน้อยได้แก่ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน และบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร บทบาทที่ไม่มีคือบทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ในขณะที่ประชาชนไปวัดอโศการามที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดอโศการามส่วนใหญ่คิดว่าวัดอโศการามมีบทบาทด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรม และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจมาก ส่วนบทบาทที่มีปานกลางคือ บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทที่มีน้อยได้แก่ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร และไม่มีบทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดสังฆทานส่วนใหญ่คิดว่าวัดสังฆทานมีบทบาทต่อไปนี้ปานกลางคือ เป็นที่ประกอบพิธีกรรม และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทที่มีน้อยคือ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ และไม่มีบทบาทในด้านต่อไปนี้คือ ด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน และด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทด้านต่างๆ ของวัดอโศการามส่วนใหญ่คิดว่าวัดอโศการามเป็นที่ประกอบพิธีกรรมมาก บทบาทในด้านต่อไปนี้ปานกลางคือ ด้านเป็นสถานศึกษาและ

เรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บทบาทที่มีน้อยคือ ด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน ส่วนบทบาทที่ไม่มีได้แก่ด้านบทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสาร

โดยสรุปแล้วความคิดเห็นของกลุ่มประชาชนทั้ง 3 กลุ่มที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทที่วัดสังฆทานและวัดอโศการามปฏิบัติอยู่ พบว่าส่วนใหญ่คิดว่าทั้งสองวัดมีบทบาทที่ปรากฏอยู่ชัดเจนคือ ด้านเป็นที่ประกอบพิธีกรรม บทบาทด้านเป็นสถานศึกษาและเรียนวิชาการต่างๆ บทบาทด้านเป็นสถานสงเคราะห์ บทบาทด้านเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม และบทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ส่วนบทบาทด้านเป็นที่จัดงานมหรสพ บทบาทด้านเป็นสถานพยาบาลหรือแจกจ่ายยา บทบาทด้านเป็นคลังวัสดุสำหรับยืมไปใช้เมื่อมีงาน บทบาทด้านเป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และบทบาทด้านเป็นที่ชาวบ้านมาประชุมบอกแจ้งข่าวสารเหล่านี้เป็นบทบาทที่ไม่มีแล้วหรือมีน้อย

4.3 ความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในวัด (ดูตารางที่ 24 และ 25 ในภาคผนวกที่ 13) จากตารางที่ 24 และ 25 ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนรอบวัดสังฆทานที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสังฆทานส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งต่อไปนี้ปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ การให้บริการในด้านต่างๆ

ในขณะที่ประชาชนรอบวัดอโศการามที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดอโศการามส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุมาก พึงพอใจต่อสิ่งต่อไปนี้ปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา พึงพอใจต่อการสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

2. ประชาชนไปวัดสังฆทานที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสังฆทานส่วนใหญ่พึงพอใจต่อการจัดอบรมจริยธรรมและการสอนวิปัสสนามาก พึงพอใจต่อสิ่งดังต่อไปนี้ปานกลางคือ สภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา และการให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ

ในขณะที่ประชาชนไปวัดอโศการามที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดอโศการามส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสิ่งดังต่อไปนี้ปานกลางได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในวัด สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ การจัดกิจกรรมทางศาสนา การสอนวิปัสสนา การจัดอบรมจริยธรรม การให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ

3. ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดสังฆทานส่วนใหญ่พึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมภายในวัด การสอนวิปัสสนา และการจัดอบรมจริยธรรมทั้งหมดนี้ในระดับที่มาก พึงพอใจต่อสิ่งดังต่อไปนี้ปานกลางคือ สิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ การใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ และการจัดกิจกรรมทางศาสนา ส่วนความพอใจการให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ น้อย และพึงพอใจต่อการให้บริการในด้านต่างๆ น้อยที่สุด

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของวัดอโศการาม ส่วนใหญ่พึงพอใจต่อการใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ และการสอนวิปัสสนามากที่สุด ส่วนสภาพแวดล้อมภายในวัด การจัดกิจกรรมทางศาสนา การจัดอบรมจริยธรรมและสิ่งปลูกสร้าง / ถาวรวัตถุ เหล่านี้พึงพอใจในระดับมาก ส่วนการให้ความรู้ในแขนงอื่นๆ และการให้บริการในด้านต่างๆ ทั้งหมดนี้อยู่ในระดับปานกลาง

โดยสรุปแล้วกลุ่มประชาชนรอบวัดและกลุ่มประชาชนไปวัดที่ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัดสังฆทานและวัดอโศการาม พบว่าส่วนใหญ่แล้วจะมีความพึงพอใจต่อลักษณะต่างๆ ของทั้งสองวัดอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ประชาชนทั่วไปส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อลักษณะต่างๆ ของทั้งสองวัดอยู่ในระดับที่มากถึงมากที่สุด

จากกิจกรรมที่กลุ่มประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 3 กลุ่มกระทำเมื่อไปวัดสังฆทาน และวัดอโศการามรวมถึงความคิดเห็นต่อบทบาทที่ทั้งสองวัดปฏิบัติอยู่ และความพึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในทั้งสองวัด สามารถสรุปภาพรวมๆ ได้ดังนี้คือ

1. กิจกรรมที่กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามกระทำเมื่อมาวัดทั้งสอง พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของทั้งวัดเป็นหลัก คือเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรม เช่น การสวดมนต์ ไหว้พระ ถวายเทียนปฏิบัติธรรม ทำบุญ ตักบาตร เป็นต้น ซึ่งพบว่าในกลุ่มประชาชนที่ไปวัดจะกระทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้บ่อยที่สุด มากกว่ากลุ่มประชาชนรอบๆ วัด และกลุ่มประชาชนทั่วไป

2. ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในด้านต่างๆ ของทั้งสองวัด พบว่าส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับกิจกรรมที่กระทำเมื่อมาวัดและสอดคล้องกับความพึงพอใจสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัดด้วย หากความพอใจในด้านใดมากหรือน้อยความคิดเห็นต่อบทบาทในด้านนั้นก็จะผกผันมากหรือน้อยตามไปด้วยเช่น ผู้ตอบแบบสอบถามท่านหนึ่งกล่าวถึงการมาปฏิบัติธรรมที่วัดอโศการามว่า

มาปฏิบัติธรรมที่นี้เฉพาะในวันพระ เพราะบ้านอยู่ไกลวัด สาเหตุที่ชอบมาถือศีลที่วัดนี้เพราะวัดห่างจากชุมชนไม่มาก แต่มีความสงบค่อนข้างเยอะ คงเป็นเพราะที่วัดมีสภาพธรรมชาติด้วยเลยทำให้ใจสงบ คิดว่าวัดมีบทบาทในด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและมีบทบาทด้านการสอนวิปัสสนามากพอสมควร

3. สำหรับความพึงพอใจเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในวัด กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นค่อนข้างไม่ต่างกันทั้ง 3 กลุ่ม และมีระดับความพึงพอใจสิ่งต่างๆ อยู่ในระดับปานกลางเสียเป็นส่วนมาก

4.3 ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะต่างๆ ของประชาชนต่อบทบาทของวัดในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับข้อเสนอแนะต่างๆ ของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดประชาชนที่มาวัด และประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับบทบาทของวัดในปัจจุบัน โดยจัดแบ่งผลการวิจัยของทั้ง 8 วัด ออกตามประเภทของบทบาทในด้านต่างๆ ที่ประชาชนต้องการให้ปรับปรุง คือ

1. บทบาทด้านเป็นสถานศึกษา
2. บทบาทด้านการอบรมธรรมะและสอนวิปัสสนา
3. บทบาทด้านเผยแผ่ธรรมะ
4. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์
5. บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ
6. บทบาทด้านบริการประชาชน
7. บทบาทในด้านอื่นๆ

1. บทบาทด้านเป็นสถานศึกษา

วัดที่ประชาชนมีข้อเสนอแนะในด้านนี้ได้แก่ **วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์** สามารถสรุปข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทด้านเป็นสถานศึกษาของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ได้ดังนี้คือ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พอใจบทบาทในด้านนี้ที่วัดกระทำอยู่ เพียงแต่อยากให้ทางวัดเพิ่มการจัดห้องสมุดไว้บริการแก่ประชาชนในด้านหนังสือธรรมะ และควรจะมีการจัดนิทรรศการภายในวัดเพื่อกระตุ้นให้ประชาชนสนใจศึกษาระบบมากขึ้น ในส่วนของ**วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม** จากความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่ง มีความคิดเห็นว่าวัดเบญจมบพิตรฯ ควรจะจัดสถานที่ภายในวัดเพื่อจัดการอบรมจริยธรรมและศีลธรรมให้แก่เยาวชน เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายในวัดมีลักษณะที่ดึงดูดใจให้เยาวชนสนใจจะเข้ามารับการอบรม และควรจะให้วัดเบญจมบพิตรฯ เป็นศูนย์กลางในการศึกษาศิลปวัฒนธรรมด้วย เพราะวัดมีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้ควรจะมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ให้กับประชาชนในด้านต่างเช่น ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านศีลธรรม ด้านพระพุทธศาสนาด้วย เพราะวัดเบญจมบพิตรฯ มีความพร้อมในเรื่องของบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะให้ความรู้ในด้านนี้ได้

โดยสรุปแล้วข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับบทบาทในด้านเป็นสถานศึกษาที่ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้มีเพิ่มขึ้นมากขึ้นคือ การจัดห้องสมุดให้ประชาชนได้เข้ามาศึกษาและค้นคว้าในด้านต่างๆ นอกจากนี้ต้องการให้มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและการจัดตั้งศูนย์เพื่อศึกษาศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ตลอดจนจัดกิจกรรมเสริมความรู้ในด้านต่างๆ ทั้งนี้เพราะเห็นว่าทั้งสองวัดมีความพร้อมทั้งทางด้านทุนทรัพย์และบุคลากร

2. บทบาทด้านการอบรมธรรมะและสอนวิปัสสนา

วัดที่ประชาชนมีข้อเสนอแนะในด้านนี้มีดังนี้

2.1 **วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์** กลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มาวัด อยากให้ทางวัดเน้นการสอนวิปัสสนาในโบสถ์ทุกวันพระ และในช่วงเช้าพรรษาเหมือนเช่นในอดีต นอกจากนี้อยากให้ทางวัดจัดระเบียบการเข้ามาฟังเทศน์ในโบสถ์ เนื่องจากมีการจับจองพื้นที่ในโบสถ์เพื่อฟังธรรม ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้มาปฏิบัติธรรมด้วยกัน จึงควรจะให้พื้นที่อยู่ปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้นกว่านี้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนผู้สนใจมาฟังธรรมที่วัด

2.2 **วัดบวรนิเวศวิหาร** กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม โดยเฉพาะกลุ่มที่มาวัด อยากให้ทางวัดเน้นการ สอนวิปัสสนา และอบรมธรรมให้ประชาชน ในวันพระและในช่วงเช้าพรรษา หรือในวันสำคัญ ๆ ของชาติ โดยจัด ให้ประชาชนผู้สนใจได้มาปฏิบัติธรรมที่วัดและทางวัดควรจัดที่พักปฏิบัติธรรมภายในวัดไว้บริการด้วย

2.3 **วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร** กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามอยากให้ทางวัดเน้นการสอนวิปัสสนาให้ กับประชาชน เพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า วัดสระเกศฯ ไม่ค่อยมีบทบาทในด้านนี้เท่าไรนัก และควรเปิดโอกาสให้กับประชาชนทุกกลุ่มเข้ามาปฏิบัติธรรมในวัดได้ นอกจากนี้ควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์หรือจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ประชาชนได้สนใจปฏิบัติธรรม เพราะวัดสระเกศฯ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีทั้ง ชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยว ถ้ามีกิจกรรมในทำนองนี้ก็จะเป็นการเผยแพร่ธรรมะได้เช่นกัน

2.4 **วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม** กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่มาวัดอยากให้วัดเบญจมบพิตรฯ เน้น การปฏิบัติธรรมมากกว่านี้ เพราะวัดมีความพร้อมในเรื่องอาคารสถานที่ และสถานที่ตั้งวัดเหมาะแก่การมา ปฏิบัติธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมภายในวัดก็เอื้ออำนวยและดึงดูดให้ประชาชนอยากเข้ามาปฏิบัติธรรมที่วัด

2.5 **วัดสวนแก้ว** นอกจากการอบรมจริยธรรมแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งอยากให้ทางวัดเน้น การสอนวิปัสสนาและอบรมจริยธรรมให้กับประชาชนทั่วไปด้วย โดยอาจจะจัดกิจกรรมอบรม 2 ครั้งต่อเดือน หรือมากกว่านั้นตามสมควร และควรจะทำในทางพิธีกรรมบ้าง เพราะวัดจะเป็นวัดอย่างเต็มที่ที่ไม่ควรจะเน้น พัฒนาสังคมจนลืมเรื่องที่เป็นที่พึงพอใจให้กับประชาชน และควรจัดสถานที่สำหรับประชาชนที่สนใจมาปฏิบัติ ธรรมที่วัดได้อยู่เป็นสัดส่วน

2.6 **วัดธรรมมงคล** ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าบทบาทในด้านนี้ของวัดธรรมมงคลทำได้ดีอยู่แล้ว แต่ อยากให้ทางวัดมีการเน้นปฏิบัติธรรมภายในวัดด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรจัดอาคารสถานที่ให้ผู้สนใจมาปฏิบัติ ธรรมได้ทุกวัน และจัดให้มีครูสอนสมาธิคอยแนะนำแก่ผู้ปฏิบัติใหม่เป็นประจำทุกวันด้วย เพราะมีประชาชนที่ อยากมาปฏิบัติธรรมแต่ไม่มีโอกาสมาศึกษาธรรมได้ทุกวัน การเปิดสอนสมาธิให้แก่ประชาชนได้อยู่ฝึกปฏิบัติที่ วัดจะทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์มากขึ้น และนอกเหนือไปจากการอบรมครูสมาธิแล้วควรมีการเปิดถ้ำ วิปัสสนาให้ประชาชนได้ปฏิบัติธรรมในทุกวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาด้วย ซึ่งจะทำให้ประชาชนหันมาสนใจเข้าวัดมากขึ้น

2.7 **วัดสังฆทาน** ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งคิดว่า วัดควรมีการจัดให้พระสงฆ์ที่มีความรู้ ความ เข้าใจในการปฏิบัติก็มีมาตรฐาน มาตอบข้อสงสัยของผู้ปฏิบัติที่มาพักปฏิบัติธรรมในวัด และนอกจากนี้ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ควรจัดให้มีการอยู่ปฏิบัติก็มีมาตรฐานในวัดเน้นโดยเน้นการปฏิบัติเป็นพิเศษ นอกจากนี้สถานที่ ๆ ใช้ ปฏิบัติธรรมจริงๆ มีน้อย อยากให้บริเวณที่ปฏิบัติธรรมกว้างขวางขึ้น และควรจัดให้พระสงฆ์อยู่เป็นสัดส่วน ไม่สมควรให้ญาติโยมเข้ามาเล่นพลานในเขตพระสงฆ์ ซึ่งทำให้ดูไม่ค่อยดีนัก ในส่วนของที่พักผ่อนและที่ปฏิบัติธรรม ควรแยกกันชัดเจนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และในช่วงที่ปฏิบัติธรรมควรเอาเทพธรรมะมาเปิดให้ผู้ปฏิบัติ ได้รับฟังด้วย ในการปฏิบัติธรรมควรเน้นให้พระภิกษุที่อยู่ในวัดได้มีการปฏิบัติธรรมเช่นกัน เพราะวัดสังฆทาน เป็นวัดที่เน้นปฏิบัติธรรม จึงสมควรที่พระสงฆ์ในวัดจะกระทำแบบฉบับให้กับผู้มาปฏิบัติด้วย และนอกจากนี้ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่มาถือศีลได้เข้าใจในการบริโภคอาหารในวัด ไม่ควรรับประทานแบบทิ้ง ๆ ขว้างๆ และไม่ควรไปให้อาหารสุนัขในบริเวณลานปฏิบัติธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดความสกปรก

2.8 **วัดอโศการาม** ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าวัดอโศการามเป็นวัดที่มุ่งเน้นให้ปฏิบัติธรรม จึงควรจะมี การอบรมธรรมสมาธิให้กับประชาชนทั่วไป ในทุกๆ วัน อันนอกเหนือจากวันสำคัญๆ ทางศาสนา และควรมีการ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนให้ความสนใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรม และควรมีโครงการการอบรมธรรมให้แก่

เยาวชนทั่วไป เพราะวัดโคกการามเหมาะที่กระทำโครงการนี้เนื่องจากเป็นวัดที่มีสิ่งน่าสนใจหลายอย่างอันเป็นที่ดึงดูดความสนใจให้เยาวชนอยากปฏิบัติธรรม และวัดมีบริเวณกว้างขวางซึ่งจะสะดวกในการดำเนินงานและดำเนินกิจกรรมต่างๆ

โดยสรุปแล้วข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทในด้านการอบรมธรรมะและสอนวิปัสสนาที่ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้มีเพิ่มขึ้นคือ การเน้นสอนปฏิบัติธรรมและควรจัดปฏิบัติเป็นพิเศษในช่วงวันสำคัญต่างๆ นอกจากนี้ควรมีการจัดระเบียบของผู้มาปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ในขณะที่เดียวกันวัดที่มีประชาชนมาท่องเที่ยวเช่นวัดที่มีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าอยู่ในวัดควรมีการจัดประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนที่มาท่องเที่ยวในวัดได้สนใจปฏิบัติธรรม และจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมในการปฏิบัติธรรมด้วย นอกจากนี้ควรมีโครงการต่างๆ ที่เน้นให้เยาวชนหันมาสนใจปฏิบัติธรรมด้วยเช่นกัน

3. บทบาทด้านเผยแผ่ธรรมะ

วัดที่ประชาชนมีข้อเสนอแนะในด้านนี้ ได้แก่ วัดบวรนิเวศวิหาร กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนหนึ่งอยากให้ทางวัดสนับสนุนการเผยแผ่ธรรมะ ไม่ว่าจะในรูปแบบของสื่อที่ใช้เผยแพร่ว่าทาง วิทย์ โททัศน์ มากกว่านี้ ซึ่งปัจจุบันถึงแม้ว่าทางวัดจะปฏิบัติอยู่แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร นอกจากนี้ควรมีการจัดเผยแผ่ในรูปแบบอื่นด้วย เช่น การเน้นประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนหันสนใจปฏิบัติธรรมหรือศึกษาธรรม รวมถึงจัดกิจกรรมในด้านนี้ร่วมด้วย เพราะวัดบวรนิเวศฯ ตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์กลางของชุมชนและมีความสามารถในทุกด้านๆ ที่จะเผยแผ่ธรรม

4. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์

วัดที่ประชาชนมีข้อเสนอแนะในด้านนี้มีดังนี้

4.1 วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยากให้วัดมหาธาตุ ฯ เน้นในเรื่องสังคมสงเคราะห์ เพราะประชาชนที่ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าวัดมีความสามารถในการช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ ทั้งกำลังทรัพย์และกำลังของบุคลากร

4.2 วัดบวรนิเวศวิหาร กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น ศาลาวิหาร ที่อยู่ในวัดประชาชนไม่ได้ใช้ประโยชน์ได้เต็มที่เท่าที่ควร และนอกจากนี้ อยากให้ทางวัด ช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ บ้าง เช่น มีที่ฝึกวิชาชีพให้ชุมชน เป็นต้น เพราะวัดมีความสามารถในการจัดหาสถานที่และสามารถประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อดำเนินการได้

4.3 วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า อยากให้วัดสระเกศฯ หันมาเน้นการช่วยเหลือสังคมบ้าง เช่น ในเรื่องของทุนการศึกษาเด็กนักเรียน หรือช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรมจากภัยธรรมชาติ เป็นต้น เพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าวัดมีความสามารถในทางทุนทรัพย์และบุคลากรที่มีความสามารถในการดำเนินงาน

4.4 วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามรอบ ๆ วัด ส่วนใหญ่อยากให้ทางวัด ช่วยเหลือชุมชนที่อยู่ด้านหลังวัด ให้ความช่วยเหลือในด้านที่อยู่อาศัย เพราะทางชุมชนยังต้องอาศัยพื้นที่ของวัดอยู่ และอยากให้ความอนุเคราะห์คนยากจนในบริเวณนั้นด้วย และที่สำคัญควรปรับปรุงความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ กับประชาชนที่อาศัยอยู่รอบๆ วัดเพื่อประชาชนจะได้รู้สึกมีส่วนร่วมกับการกิจกรรมต่างๆ ที่วัดปฏิบัติอยู่

4.5 วัดสวนแก้ว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พอใจกับบทบาทด้านการพัฒนาสังคมของวัดสวนแก้ว แต่ผู้ตอบแบบสอบถามที่อาศัยอยู่รอบ ๆ วัด จำนวนหนึ่งมีความเห็นว่าวัดควรจะเน้นเรื่องพัฒนาสังคมให้พอ

เหมาะกับขอบเขตที่วัดควรจะทำ เพราะจะทำให้วัดดูเป็นการเกี่ยวข้องกับทางโลกจนเกินไป และทำให้คนภายนอกมองเป็นเรื่องของผลประโยชน์มากขึ้น นอกจากนี้ผู้ตอบแบบสอบถามยังเห็นว่าราคาสินค้าที่ทางวัดจำหน่ายให้กับผู้ยากจน ยังมีราคาสูงไม่ค่อยต่างจากท้องตลาดเท่าไรนัก ในขณะที่คุณภาพสินค้าเช่น โต้ะ คู้ ที่หอมแฉมแล้ว คุณภาพยังไม่ดีเท่าที่ควร นอกจากนี้ควรมีการปรับปรุงคุณภาพของบุคลากรที่คอยให้บริการแก่ประชาชน โดยเฉพาะเรื่องการให้บริการลูกค้าในซูเปอร์มาเก็ตคนจน

4.6 **วัดธรรมมงคล**ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าวัดธรรมมงคลให้ความช่วยเหลือชุมชนในหลายด้าน ซึ่งแต่ละด้านก็ไม่เกินเลยขอบเขตของวัด แต่อยากให้ทางวัดติดตามผลการดำเนินงานของแต่ละโครงการ และนำมาเปิดเผยและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบความก้าวหน้าด้วย เพื่อประชาชนจะได้รับทราบความเป็นไป และมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

4.7 **วัดโสภาราม**ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งเห็นว่า วัดโสภารามมีบริเวณกว้างขวาง และการคมนาคมก็สะดวกแก่การเดินทาง ทางวัดควรจะมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐเช่น ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุข เพื่อมาเปิดให้บริการประชาชนที่อยากจน หรือผู้มีรายได้น้อยภายในวัด ซึ่งจะทำให้ประชาชนในละแวกใกล้เคียงกับวัดได้รับประโยชน์มากขึ้น

โดยสรุปแล้วข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทในด้านสังคมสงเคราะห์ ที่ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้มีเพิ่มขึ้นคือ วัดที่มีกำลังทรัพย์ควรให้ความช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของรัฐบาลเพื่อจัดโครงการช่วยเหลือประชาชนเช่น การจัดหน่วยสาธารณสุขเคลื่อนที่ภายในวัด หรือการจัดที่พักพิงช่วยคราวให้แก่ผู้ยากจน เป็นต้น นอกจากนี้หากวัดไหนที่มีการดำเนินงานในด้านอยู่แล้วควรแจ้งผลการดำเนินงานให้ประชาชนได้รับทราบด้วยเพื่อประชาชนจะได้รับทราบความคืบหน้าของโครงการต่างๆ

5 บทบาทด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ

วัดที่ประชาชนมีข้อเสนอแนะในด้านนี้มีดังนี้

5.1 **วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์** กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยากให้วัดมหาธาตุฯ ปรับปรุงในเรื่องของอาคารสถานที่โดยจัดระเบียบของกุฏิให้ดูเป็นระเบียบมากกว่านี้ และเน้นในเรื่องของความสะอาดภายในบริเวณวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของสุนัข สมควรที่จะมีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาในจุดนี้ ตลอดจนอยากให้ทางวัดปรับปรุงลานอศุภให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ แก่ชุมชน มากกว่าจะเน้นให้เป็นที่จอดรถ และอยากให้ทางวัดจัดสวนหย่อม หรือปลูกต้นไม้เพิ่มความร่มรื่นให้กับวัด

5.2 **วัดบวรนิเวศวิหาร** ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อยากให้ทางวัดปรับปรุงในเรื่องของน้ำเสีย ภายในบ่อของวัด ถ้าแก้ไขหรือปรับปรุงไม่ได้ ทางวัดควรที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นอย่างอื่น เช่น ปลูกต้นไม้ในบ่อหรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นส่วนหย่อมแทน นอกจากนี้ทางวัดควรจัดสวนหย่อมส่วนกลางเพื่อให้ประชาชนได้พักผ่อน เพราะถึงแม้ว่าจะมีต้นไม้ปลูกภายในวัด แต่ก็อยู่ในแต่ละคณะ ทำให้ประชาชนไม่สะดวกในการเข้าไปนั่งพักผ่อน นอกจากนี้ในเรื่องของมูลสัตว์ที่อยู่ตามโบสถ์ หรือวิหารของวัด ก็อยากให้ทางวัดได้แก้ไข เพราะจะทำให้ภาพพจน์ของวัดดูไม่ดี และที่สำคัญอยากให้ทางวัดดูแลรักษาตึกหรือกุฏิที่เป็นของเก่าให้ดูเป็นระเบียบ ดีกว่าจะไปเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขให้เปลี่ยนไปจากเดิม และในส่วนของพระพุทธรูปเก่าๆ หรือวัตถุ

โบราณที่มีอยู่ในวัด สมควรที่ทางวัดควรจะให้ความสนใจดูแลในเรื่องของความสะอาด และความทศุทธิธรรมของวัดเหล่านั้นด้วย

5.3 วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเห็นว่า วัดสระเกศ ฯ มีการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดค่อนข้างดี แต่ก็อยากให้ปรับปรุง ในส่วนของต้นไม้ คือ อยากให้เอาใจใส่บำรุงรักษาต้นไม้ให้อยู่ในสภาพดี จัดสวนหย่อมเพิ่มขึ้นอีก เพราะวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวด้วยควรจะทำให้สภาพแวดล้อมให้ดีกว่านี้ และควรให้มีการอนุรักษ์อาคารสถานที่ไม่ควรให้มีการต่อเติมจนเปลี่ยนรูปร่างไปจากเดิม

5.4 วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามที่มาวัดและผู้ทำอาศัยอยู่รอบ ๆ วัด ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าวัดเบญจมบพิตรฯ จัดระเบียบภายในวัดได้ค่อนข้างดี แต่อยากให้ปรับปรุงในเรื่องความสะอาดในวัด โดยเฉพาะบริเวณด้านหลังวัด ที่เป็นพื้นที่ขยะ และเป็นบริเวณที่ขายอาหาร ควรปรับปรุงให้มีความสะอาด และจัดระเบียบการขายของให้ดูดีกว่านี้ นอกจากนี้ตามตึกและอาคารที่เป็นของเก่าควรจัดให้มีการทำความสะอาดตามมุมและตามซอกตึก เนื่องจากมีมูลสัตว์ปล่อยตามมุมต่างๆ ทำให้ตึกเก่า ๆ เหล่านั้นลดความงดงามลงไป

5.5 วัดสวนแก้ว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าอยากให้วัดสวนแก้วหันมาทำสวนหย่อมให้น่าพักผ่อนมากกว่านี้ ควรจะมีการบำรุงดูแลต้นไม้ที่ปลูกอยู่ในวัดอยู่แล้วให้ดีขึ้น นอกจากนี้ควรมีการจัดระเบียบบริเวณที่ขายของในวัดให้เป็นระเบียบกว่านี้ ถ้าเป็นไปได้อยากให้ทางวัดจัดสรรสัดส่วนให้เป็นจุดค้าขาย ไม่มาปะปนกับบริเวณพักผ่อน และควรจัดบริเวณที่เก็บของเก่าและของชำรุดที่รบกวนการชมชมให้เป็นระเบียบ ไม่ควรวางเกะกะเกินไป เพราะทำให้มองดูเป็นโกดังเก็บของมากกว่าจะเป็นวัด

5.6 วัดธรรมมงคล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พึงพอใจในสภาพแวดล้อมภายในวัด แต่ก็อยากให้วัดดูแลและรักษาต้นไม้ภายในวัดให้คงงามอยู่เสมอ และควรจะดูแลรักษาความสะอาดภายในบริเวณวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งซากของสิ่งก่อสร้างที่ทิ้งตามบริเวณใต้ตึกหรือตามมุมต่างๆ ในวัด

5.7 วัดสังฆทาน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พึงพอใจในสภาพแวดล้อมของวัดสังฆทาน แต่ก็อยากให้ทางวัดจัดการดูแลรักษาต้นไม้ ให้เป็นระเบียบ และไม่อยากให้สิ่งก่อสร้างมากเกินไป เพราะวัดสังฆทานเป็นวัดที่เน้นปฏิบัติธรรม การก่อสร้างถาวรวัตถุมากเกินไปจะทำให้บรรยากาศของวัดดูไม่สงบ ขนาดแรงจูงใจให้ปฏิบัติธรรม ควรจะเน้นให้มีการปลูกต้นไม้จะดีกว่า นอกจากนี้ควรมีการใส่ใจดูแลน้ำในคลอง ควรจะหาพี่ช่น้ำมาปลูกเพื่อเพิ่มความสดชื่นให้กับผู้มาอาศัยปฏิบัติธรรม และผู้มาเยือนได้มาหลบร้อนผ่อนเย็น ได้พักผ่อนและพักผ่อนที่ได้ปรารถนา และควรทำทางเดินให้เป็นระเบียบ ทำป้ายบอกทางในวัดให้ชัดเจน และทำทางเข้าวัดให้กว้างขึ้น

5.8 วัดอโศการาม ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่พอใจกับสภาพแวดล้อมของวัด แต่ก็อยากให้วัดอโศการามปรับปรุงในเรื่องของ สุนัขที่มากอาศัยอยู่ในวัด เนื่องจากสุนัขเหล่านี้มีจำนวนมากและเป็นโรคเรื้อรังทั้งสิ้น จึงอยากให้ทางวัดติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาช่วยแก้รักษาหรือแก้ไขปัญหานี้ เพราะผู้ที่มาปฏิบัติหรือผู้ที่มาวัดได้รับความเดือดร้อนด้วย ในส่วนของสวนหย่อมอยากให้ทางวัดเน้นปลูกต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น และควรดูแลไม่ให้หญ้าขึ้นรกปกคลุมจนขาดความสวยงาม ควรมีโต๊ะเก้าอี้หรือม้านั่ง เพื่อให้ผู้ที่มาวัดหรือผู้ปฏิบัติธรรมได้นั่งพักผ่อนมากกว่านี้

โดยสรุปแล้วข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทในด้านเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้แก้ไขหรือปรับปรุงคือ เรื่องความสะอาดภายในบริเวณวัด เช่น ความสะอาดตามอาคาร ศาสนสถานต่างๆ มูลสัตว์ที่อยู่ตามบริเวณวัด ตลอดจนความสะอาดของบ่อน้ำในวัด นอกจากนี้ควรมีการดูแลไม้ภายในบริเวณวัดไม่ให้มีความทรุดโทรม ที่สำคัญควรมีการปลูกเพิ่มเติมด้วย และควรมีการจัดสวนหย่อมไว้ในบริเวณวัดให้ประชาชนในชุมชนได้พักผ่อน ในขณะที่เดียวกันวัดที่มีโบราณวัตถุควรรักษาโบราณวัตถุภายในวัดไม่ให้อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม

6 บทบาทด้านบริการประชาชน

วัดที่ประชาชนมีข้อเสนอแนะในด้านนี้ได้แก่วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยากให้อาการสงฆ์ ๔ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มาใช้อาคารสถานที่ของวัดได้เต็มที่ เนื่องจากวัดอยู่ในแหล่งชุมชนซึ่งสะดวกแก่การให้บริการประชาชน และควรเปิดโอกาสให้ผู้ยากจนได้เข้ามาใช้ประโยชน์ได้ด้วย

7 บทบาทในด้านอื่นๆ

วัดที่ประชาชนมีข้อเสนอแนะในด้านนี้มีดังนี้

7.1 วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งอยากให้อาการสงฆ์ มีการเปลี่ยนภรรยาที่เป็นกรรมการผู้บริหารวัดบ้าง โดยเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่และดำเนินงาน เพื่อความก้าวหน้าของวัดสระเกศฯ และเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นของชุมชนมากกว่านี้ เนื่องจากในปัจจุบันวัดสระเกศฯ มีความห่างเหินจากชุมชนมาก และที่สำคัญมีความสัมพันธ์กับชุมชนค่อนข้างน้อย และขาดการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กับชุมชนรอบข้าง

7.2 วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เนื่องจากวัดเบญจมบพิตร ๔ เป็นวัดที่มีโบราณสถานทั้งดงมา ดังนั้นกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งจึงอยากให้อาการสงฆ์มีเจ้าหน้าที่ของวัด คอยให้ความรู้และแนะนำสถานที่และโบราณสถานของวัดแก่นักท่องเที่ยว โดยอาจจะจัดให้บุคลากรของวัดมาเป็นอาสาสมัครในการทำหน้าที่นี้ เนื่องจากวัดมีบุคลากรที่สามารถช่วยในด้านนี้อยู่แล้ว

7.3 วัดสวนแก้ว อยากให้ปรับปรุงความสัมพันธ์กับชุมชนรอบๆ วัด โดยเฉพาะควรจะให้ความช่วยเหลือประชาชนโดยไม่เลือกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และควรมีการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรภายในวัดด้วย เช่นในด้านการบริหารวัดควรทำให้วัดเจริญก้าวหน้ากว่านี้

7.4 วัดสังฆทานประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่อยากให้อาการสงฆ์ปรับปรุงในเรื่องของบุคลากรในวัด ควรจะเน้นในเรื่องการให้บริการผู้มาปฏิบัติธรรม กิจกรรมร่ายท่างานอดิเรกต่างๆ และควรให้ความร่วมมือในการช่วยงานของวัดโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์อันใด และที่สำคัญไม่ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมาทำบุญที่วัดจนเกินความสมควร เพราะวัดสังฆทานเป็นวัดที่เน้นปฏิบัติธรรม สมควรประชาสัมพันธ์ให้มาทำบุญ แต่พอดี ไม่ควรจะเน้นที่สิ่งก่อสร้างในวัด เนื่องจากวัดมีบริเวณที่ปฏิบัติธรรมแคบอยู่ ไม่ควรที่จะปลูกสร้างที่เกินความจำเป็น อันจะทำให้วัดขาดพื้นที่เพื่อผู้มาปฏิบัติธรรมน้อยลง

โดยสรุปแล้วข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทในด้านอื่นๆ ที่ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้แก้ไขหรือปรับปรุงคือการเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยบริหารวัด โดยการจัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันบริหาร และนอกจากนั้นควรมีการพัฒนาและปรับปรุงบุคลากรภายในวัดให้มีประสิทธิภาพ เช่น ด้านการบริการประชาชนในชุมชน และที่สำคัญคือควรปรับปรุงความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชนด้วย